

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Marie Benáková

**Postupný katechismus
Josepha Colomba:
inspirace pro současnou katechetiku**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Ing. Mgr. Aleš Opatrný, Th.D.

Praha 2013

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 2. dubna 2013

Marie Benáková

Bibliografická citace

Postupný katechismus Josepha Colomba: inspirace pro současnou katechetiku [rukopis] : diplomová práce / Marie Benáková ; vedoucí práce: Aleš Opatrný. -- Praha, 2013. -- 76 s.

Anotace

Diplomová práce *Postupný katechismus Josepha Colomba: inspirace pro současnou katechetiku* pojednává o jednom z klíčových děl francouzského katecheta Josepha Colomba (1902–1979). *Postupný katechismus* je třídílný katechetický manuál, každý z dílů je zaměřen na jinou věkovou skupinu dětí.

Cílem práce je představit obsah díla, jeho metodu a cíle. Dále ukázat kontext Colombova myšlení a vývoje katecheze v první polovině 20. století. V závěru práce jsou podtrženy důrazy důležité i pro dnešní katechetiku.

Klíčová slova

katecheze, katechismus, katechetika, děti, pedagogika, dějiny katechetiky, Joseph Colomb

Abstract

The thesis *Progressive cathecism by Joseph Colomb: inspiration for contemporary cathechetics* describes one of the most important parts of work of French theologian Joseph Colomb (1902–1979). *Progressive cathecism* is divided into three parts – each one focuses on a group of children of different age. The aim of the thesis is to introduce content of the work, its methods and objectives. It also shows the context of Colomb`s thinking and development of cathechesis during the first half of the 20th century. In final part of this work we summarize the points which are important for contemporary cathechetics.

Keywords

cathechesis, cathecism, cathechetics, children, pedagogy, history of cathechetics, Joseph Colomb

Počet znaků (včetně mezer): 121 464

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce doc. Ing. Mgr. Alešovi Opatrnému, Th.D. za věnovaný čas. Dále ThLic. Ing. Marii Zimmermannové za konzultace katechetické terminologie a další připomínky. Zvláštní dík patří Joělovi Molinariovi, jenž mi daroval svoji monografii věnovanou právě Josephu Colombovi a poskytl Colombovu fotografii.

Také bych ráda poděkovala za oporu svému manželovi Josefu Benákovi a celé své rodině. V neposlední řadě pak všem svým přátelům, zejména Michalovi Sklenářovi (nejen) za cenné praktické rady a Janě Kašparové za pomoc s jazykovou korekturou.

Obsah

Úvod.....	6
1. Katechismus – kontextualizace pojmu.....	8
1.1. Dějiny katecheze – zrod katechismu	8
1.2. Reformace a katolická reforma	9
1.3. Francouzská revoluce (1789)	12
1.4. Přelom století – zlomová doba katecheze	13
2. Joseph Colomb (1902–1979)	22
2.1. Soukromý život	22
2.2. Veřejné působení	23
2.3. Colombovo pojetí katecheze	23
2.4. Vydání Odstupňovaného katechismu	36
2.5. Katechetická krize – „Krise 1957“	36
2.6. Další vývoj	37
3. Odstupňovaný katechismus (Catéchisme progressif)	38
3.2. Společný obsah a struktura díla.....	40
3.3. Jednotlivé díly	42
3.4. Odstupňovaná metoda – konkrétní příklady	46
3.5. Zhodnocení: katechumenátní model katecheze.....	53
3.6. Soudobá kritika Odstupňovaného katechismu	53
3.6. Recepce myšlenek Odstupňovaného katechismu.....	54
Závěr	57
Seznam literatury	60
Příloha č. 1: Joseph Colomb – životopisná data.....	65
Příloha č. 2: Bibliografie Josepha Colomba.....	66
Příloha č. 3: Kapitoly Odstupňovaného katechismu	71
Příloha č. 4: Ukázka vybrané kapitoly	73

Úvod

Hlavním cílem předkládané práce je představit a analyzovat *Catéchisme progressif*, dílo francouzského katecheta Josepha Colomba (1902–1979) vydané v roce 1950. Joseph Colomb je označován za klíčovou postavu francouzského katechetického hnutí, které se díky jeho zásluhám stalo skutečnou katechetickou obnovou. Ve svém díle totiž spojil myšlenky představitelů jednotlivých nových proudů v oblastech úzce souvisejících s katechezí (pedagogika, biblistika, liturgika) a během svého působení na pozici ředitele *Národního centra pro katechezí* je představil na celonárodní úrovni.

Joseph Colomb napsal celou řadu teoretických děl, praktickým vyjádřením jeho katechetického myšlení je právě *Catéchisme progressif*. Důležitost a ve své době novost tohoto díla lze doložit i bouřlivou reakcí, kterou vyvolalo v římských kruzích. Ačkoli původním Colombovým záměrem byla obnova pedagogických metod katecheze, konkrétně jejího hlavního nástroje – katechismu, dotkl se nakonec hlubších otázek: po podstatě a obsahu katecheze, po samotném chápání křesťanské víry.

I když jsou mnohé Colombovy myšlenky obsaženy v současných církevních dokumentech a některé jeho pedagogické metody by jistě šlo prohlásit za překonané, považujeme představení díla Josepha Colomba za cenný příspěvek české katechetice, zejména proto, že publikace zabývající se podrobně dějinami katechetického hnutí 20. století zatím v českém jazyce neexistuje. Zmínky o Josephu Colombovi lze nalézt v některých článcích katechetického časopisu *Cesty katecheze*, naše práce tedy umožní čtenářům nahlédnout širší kontext.

Při studiu budeme postupně zužovat perspektivu. V první části připomeneme dějiny katechismu, žánru, jenž byl od 16. století (Tridentský koncil) prakticky ztotožněn s celou katechezí, a jehož stavem se Joseph Colomb zabýval. Druhá část představí osobnost Josepha Colomba, jeho život, profesní dráhu a především katechetické myšlení. Třetí část bude věnována samotnému *Catéchisme progressif*, jeho obsahu, struktuře a následnému hodnocení.

Ke zpracovávání *Catéchisme progressif* máme k dispozici všechny tři díly metodických příruček pro katechety a třetí díl příručky určené přímo dětem. V druhé části práce vycházíme z Colombových děl a článků, zvláště těch, které předcházely vydání *Catéchisme progressif* a obsahují jeho teoretické základy. Cennou publikací,

z níž čerpáme impulsy a podněty, na co zaměřit pozornost, je monografie současného francouzského katecheta Joëla Molinaria *Joseph Colomb et l'affaire du Catéchisme progressif. Un tournant pour la catéchèse* z roku 2010. První historická část je zpracována na základě publikací k obecným církevním dějinám, zahraničních slovníků k dějinám katecheze a některých dílčích studií.

Práce se zahraničními prameny přináší některá terminologická úskalí. Francouzský termín *catéchisme* měl v Colombově době čtyři základní významy: (1) kniha obsahující křesťanskou nauku převážně ve formě otázek a odpovědí, (2) činnost, kterou vykonává farář nebo katecheta, (3) skupina dětí, které jsou katechizovány a (4) instituce zajišťující výuku katechismu (nauky). Na základě studia Colombova díla u něho nacházíme významy dva: (1) kniha (překládáme *katechismus*) a (2) činnost (překládáme *katecheze*). Samotný název *Catéchisme progressif* nabízí více možností překladu. Na základě jeho podrobné analýzy jsme se přiklonili k překladu *Odstupňovaný katechismus*.

1. Katechismus – kontextualizace pojmu

V dnešním katechetickém pojetí je katechismus jedním z nástrojů a pomůcek používaných v katechezi,¹ více než 400 let (přibližně 1529–1965)² byl však jejím hlavním těžištěm, proto je první část práce věnována vývoji katechismu jako žánru. Postupně představíme čtyři základní úseky: dějiny katecheze – zrod katechismu (1), reformace a katolická reforma (2), období Francouzské revoluce (3) a nakonec přelom 19. a 20. století (4). Jelikož se jedná o francouzského autora, soustředíme se vedle celocírkevních událostí na vývoj ve Francii.

1.1. Dějiny katecheze – zrod katechismu

Ačkoli katecheze existovala od samých počátků církve, byla realizována rozličnými metodami a její jednoduchou definici nelze vytvořit.³ Význam řeckého slovesa *κατηχεῖν* (rozezvučet, ústně vyučovat)⁴ napovídá, že jde o činnost spojenou se slovem. V Novém zákoně je použito ve významu uvádění do nějaké nauky.⁵ První katechezi – výchovu víry – konal sám Ježíš, následně hlavně sv. Pavel.⁶ V prvotní církvi byla katecheze spojena s katechumenátem.⁷ Konec pronásledování a uznání křesťanství za státní náboženství (313, 380) přineslo velké množství konverzí a s nimi řadu textů sloužících k uvádění nových katechumenů do křesťanské víry. Mezi jejich nejznámější autory patřili sv. Cyril Jeruzalémský (315–386), sv. Jan Zlatoústý (347/349–407), sv. Ambrož (340–397) nebo Teodor z Mopsuestie (350–428). O způsobu předkládání jednotlivých témat pojednali sv. Řehoř z Nyssy⁸ (335–394) a sv. Augustin⁹ (354–430). Ve výkladu sledovali biblickou linii: od díla stvoření po dílo vykoupení (u sv. Augustina až po počátky církve). Základním textům křesťanské víry: krédu a modlitbě Otče náš, se nevěnovali.¹⁰

¹ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008, s. 185–186. Dále jen ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*.

² 1529: vydání Lutherova Malého a Velkého katechismu. 1965: Druhý vatikánský koncil a recepce myšlenek katechetického hnutí 1. poloviny 20. století.

³ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*, s. 41.

⁴ SOUČEK, Josef B. *Řecko-český slovník k Novému zákonu*. 6. vydání. Kalich: Praha, 2003, s. 140.

⁵ Lk 1,4; Sk 18,25; Sk 21,21; Řím 1,18.2,8; 1 Kor 14,19; Gal 6,6.

⁶ Viz např. Mt 4,34; Mt 5,1–7,28; L 24,13–35; 2 Tim 1,11; Řím 1,1.

⁷ Srov. HIPPOLYT ŘÍMSKÝ. *Apoštolská tradice*. 1. vydání. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2000, čl. 15–19.

⁸ MÉRIDIER, Louis. *Grégoire de Nyse. Discours catéchétique. Text grec, traduction française. Introduction et index*. Paris: Librairie Alphonse Picard et fils, 1908, s. IX.

⁹ De catechizandis rudibus. In AUGUSTIN. *Katechetické spisy*. Praha: Krystal OP, 2005.

¹⁰ Srov. Catéchèses. In RIAUDEL, Olivier – LACOSTE, Jean-Yves. *Dictionnaire critique de théologie*. 3. édition. Paris: Quadrige, 2007, s. 252. Dále jen RIAUDEL, Olivier – LACOSTE, Jean-Yves. *Dictionnaire critique*.

Rozšíření křtu malých dětí¹¹ znamenalo postupný zánik tradičního modelu katechumenátu. Obsah víry byl předáván v rodinách a v podstatě v rámci celé společnosti, jež byla rozhodujícím způsobem ovlivňována křesťanstvím.¹² Úroveň vzdělanosti však kolísala a místní koncily či jednotliví biskupové proto často vydávali nařízení usilující o to, aby všichni věřící znali a chápali krédo, modlitbu Otče náš (a Zdravas Maria).¹³ Ve 12. století se poprvé objevila příručka encyklopedického charakteru, která formou „otázka – odpověď“ shrnovala obsah křesťanské nauky. Autorem tzv. *Elucidaria* byl mnich Honorius Augustodunensis.¹⁴

Problém náboženské negramotnosti řešil v celocírkevním měřítku IV. lateránský koncil (1215) známý pro své dogmatické (např. učení o transsubstanciaci) i pastorační závěry (např. zavedení povinného přijetí svátosti smíření a eucharistie alespoň jednou za rok).¹⁵ V desátém kánonu vyzýval biskupy, kteří nemohou pro velikost svých diecézí řádně plnit svoji povinnost hlásání slova, aby ustanovili vhodné kazatele, kteří jim budou v plnění tohoto úkolu pomáhat. Kázáno mělo být v mateřské řeči věřících.¹⁶ Proto začaly vznikat příručky především technického rázu (*artes praedicandi*), které se soustředily na správnou rétoriku, sbírky modelových kázání a další nástroje (poznámky, obrázky) usnadňující kazatelům přípravu.¹⁷

1.2. Reformace a katolická reforma

Přestože se nebudeme jednotlivým sporům reformace a následné katolické reformy věnovat podrobně,¹⁸ toto období představuje zásadní zlom v dějinách katecheze. Věřoucné neshody a potřeba jasně vymezit pozice jednotlivých stran rozhodujícím způsobem přispěly ke vzniku žánru tzv. *klasického* katechismu, jenž se stal hlavním nástrojem katecheze do poloviny 20. století.

¹¹ Srov. Křest dětí. In BERGER Rupert. *Liturgický slovník*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 222.

¹² Srov. FRANZEN, August. *Malé dějiny církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 93.

¹³ Srov. Catéchèses. In RIAUDEL, Olivier – LACOSTE, Jean-Yves. *Dictionnaire critique*, s. 252.

¹⁴ Srov. Catéchèses. In RIAUDEL, Olivier – LACOSTE, Jean-Yves. *Dictionnaire critique*, s. 252.

¹⁵ Srov. JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*. 1. vydání. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1990, s. 37.

¹⁶ Srov. FOREVILLE, Raymonde. *Latran I, II, III et Latran IV, Histoire des conciles œcuméniques – Tome 6*. Paris: Éditions de l'Orante, 1965, s. 357–358.

¹⁷ Srov. BÉRIOU, Nicole. La prédication aux derniers siècles du Moyen Age. *Communications* 2002, roč. 72, č. 72, s. 115–116.

¹⁸ V češtině k tématu např. FRÖHLICH, Roland. *Dva tisíce let dějin církve*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 112–154. ISBN 978-80-7021-964-5. PESCH, Otto Hermann. *Cesty k Lutherovi*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-53-4.

Za autora prvního takového katechismu je považován Martin Luther (1483–1546). Klasickým jeho katechismus nazýváme pro jeho (1) formu, (2) obsah, (3) strukturu a (4) určení, které pak nacházíme u většiny dalších katechismů. Luther vydal katechismy dva: *Der Große Katechismus* (*Velký katechismus*, 1529) určený k vzdělávání kléru, a *Der Kleine Katechismus* (*Malý katechismus*, 1529) určený kazatelům k vzdělávání dětí. Strukturu tvoří pět základních bodů: Dekalog, krédo, modlitba Otče náš, křest a eucharistie. Díky srozumitelnosti (národní jazyk) a možnostem knihtisku se Lutherův katechismus velmi rychle šířil a stával populárním. V roce 1537 vydal katechismus také Jan Kalvín (1509–1564). *Ženevský katechismus* je v této formě prvním francouzsky psaným,¹⁹ jeho struktura odpovídá Lutherovu.

Z jednání Tridentského koncilu (1545–1563) jsou pro katechezi nejvýznamnější 18. a 24. zasedání. 18. zasedání (1562) hovoří o nutnosti obnovy „čistoty a jasů katolické nauky, která je zatemněná názorovými konflikty.“²⁰ Papež Pius IV. proto pověřil čtyři teology sestavením katechismu, který by obsahoval celou katolickou nauku. 24. zasedání pak ve své 4. a 7. kapitole ukládá povinnost vzdělávat věřící, zvláště děti v katolické víře.

Biskupové se postarají, aby minimálně o nedělích a svátcích, byly v každé farnosti děti vyučovány v základech víry a v poslušnosti ke svým rodičům.²¹ (...) Ať se dohlíží na to, aby všichni faráři vyučovali stejně, podle předepsané formy uvedené v katechismu pro každou svátost zvlášť. Ať je toto vysvětlení přeloženo do mateřského jazyka věřících a používáno všemi faráři.²²

Katechismus závazný pro celou církev, *Catechismus ex decreto Concilii Tridentini ad parochos* (tzv. *Římský katechismus*), byl Piem V. vyhlášen roku 1566. Obsahoval čtyři základní části: krédo, svátosti, Dekalog a modlitbu Otče náš.²³

Vedle všeobecného katechismu vznikaly také katechismy diecézní nebo zohledňující různé adresáty. Ještě před vydáním *Římského katechismu* publikoval jezuitský teolog sv. Petr Canisius (1521–1597) tři katechismy, každý pro jinou úroveň posluchačů. V roce 1555 *Summa doctrinae christianae* (*Velký katechismus*) určený kněžím a univerzitnímu prostředí, 1556 *Catechismus minimus* (*Malý katechismus*) pro děti

¹⁹ Srov. AVANZINI, Guy. *Dictionnaire historique*, s. 94.

²⁰ MANSI, Joannes Dominicus. *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio: in qua praeter ea quae Phil. Labbeus et Gabr. Cossartius et novissime Nicolaus Coleti in lucem edidere ea omnia insuper suis in locis optime disposita exhibentur. Tomus XXII.* Parisiis: Bernard Palissy 4, 1903, s. 133. Dále jen MANSI, Joannes Dominicus. *Sacrorum conciliorum. Tomus XXII.*

²¹ MANSI, Joannes Dominicus. *Sacrorum conciliorum. Tomus XXII.*, s. 211. (Kapitola IV.).

²² MANSI, Joannes Dominicus. *Sacrorum conciliorum. Tomus XXII.*, s. 213–214. (Kapitola VII.).

²³ Srov. AVANZINI, Guy. *Dictionnaire historique*, s. 95.

a nevzdělané a 1557 *Parvus catechismus Catholicorum (Střední katechismus)* pro „střední školy“. Sv. Robert kardinál Bellarmino (1542–1621) vydal se souhlasem papeže Klementa XIII. *Dottrina cristiana breve (Malý katechismus určený vyučujícím, 1598)*, který byl na počátku 17. století přeložen do francouzštiny sv. Františkem Saleským a stal se předlohou pro francouzské farní katechismy.

Ve Francii se postupně vyvinuly tři základní typy katechismu: (1) misijní, (2) školní a (3) farní. (1) Sv. Vincenc z Pauly (1567–1660) vytvořil okolo roku 1640 malou příručku pro misionáře tzv. *Catéchisme de la Rencontre (Katechismus setkání)*.²⁴ Misijní katechismus využíval zejména prvky přitahující pozornost (obrázky, hymny, dramatizace), povzbuzoval věřící k osobní účasti na pobožnostech a k sdružování do bratrstev. (2) Školy, zakládané převážně farnostmi a řády, se jevily jako přirozené prostředí katechizace mládeže. Francouzský pedagog Jacques de Batencour ve svém díle *L'Escole paroissiale (Farní školy)* doporučoval celou šestou třídu věnovat katechezi. Školy měly být malými *semináři* křesťanství.²⁵ (3) Nedělní a sváteční farní výuka katechismu se postupně stala etablovanou institucí, katechetických setkání se účastnili dospělí i děti. Adrien Bourdoise (1584–1655) jako první spojil tuto výuku u dětí s přípravou na biřmování a první svaté přijímání.²⁶

Ačkoli za podpory a pod dohledem biskupů vznikalo úctyhodné množství katechismů zaměřených na rozličné potřeby adresátů (věk, prostředí), všechny sledovaly klasickou strukturu: krédo, Dekalog, svátosti a modlitba (Otče náš). Jednotlivá témata byla většinou pojednána formou „otázka – odpověď“, vyučovalo se předčítáním nebo vykládáním a věřící byli vedeni k zapamatování předkládané nauky.²⁷

Mezi nejznámější francouzské katechismy patřily: *Le catéchisme historique contenant un abrégé de l'Histoire Sainte et la Doctrine Chrétienne (Historický katechismus obsahující stručný přehled svatých dějin a křesťanské nauky, Claude Fleury, 1683)*, který slavil úspěch především díky své narativní formě.²⁸ Dále trojdílný *Catéchisme du diocese de Meaux (Katechismus diecéze Meaux, Jacques Bénigne Bossuet (1627–1704), 1687)*, jehož první díl byl určen začátečníkům, kteří měli být biřmováni, druhý pokročilejším, kteří se připravovali na první svaté přijímání a poslední

²⁴ Další představitelé viz *Tamtéž*, s. 95.

²⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 96.

²⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 95.

²⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 95.

²⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 95.

těm nejpokročilejším (probíral jednotlivé křesťanské svátky a také církevní nařízení). Bossuet přišel s myšlenkou spolupráce s rodiči, ti se měli stát prvními katechety svých dětí.²⁹

1.3. Francouzská revoluce (1789)

Francouzská revoluce (1789) na více než desetiletí odstranila církve z veřejného prostoru.³⁰ Při nástupu Napoleona Bonaparte (vládl 1804–1814, 1815) se zdálo, že je možné katolickou církev ve Francii opět obnovit. Roku 1801 uzavřel Pius VII. s Francií konkordát,³¹ který však byl Napoleonem porušován, a proto o čtyři roky později Svatým stolcem vypovězen. Napoleon vydal svůj vlastní „katechismus“ – *Catéchisme Impérial* (Říšský katechismus, 1806), který spíše než pravdy víry obsahuje souhrn každodenní křesťanské praxe. Správný křesťan vyznává víru, účastní se mše svaté a dodržuje příkázání, zejména ta, která vedou k poslušnosti státu, zákonu a panovníkovi. Celkové zaměření nejlépe ilustruje fakt, že Napoleonův katechismus vůbec nezmiňuje Ježíše Krista.³²

Návrat katecheze do školního prostředí umožnila postupná obnova škol. Francouzský zákon z roku 1833 (tzv. *Loi Guizot*) ve svém prvním článku výslovně stanovil: „*At' je škola veřejná nebo soukromá, základní vzdělávání obsahuje: morální a náboženskou výuku, četbu, psaní (...)*“³³ Původní řeholní řády a nově vzniklé kongregace se opět ujaly péče o veřejné a soukromé školy. Šlo především o pokusy navázat na někdejší stav: tridentský model katechismu byl přizpůsobován různým prostředím a překládán do národních jazyků a nářečí. Existovaly také snahy o vytvoření nového jednotného katechismu, jak na rovině národní (*Catéchisme National*, pařížský arcibiskup Sibour, 1849), tak celocírkevní (*Catéchisme Universel*, Pius XI., 1870, První vatikánský koncil), v této době se však ještě neprosadily.³⁴ S odezvou se tehdy nesetkal ani nový model katechismu biskupa Félix Dupanloup (1802–1878), jenž usiloval o propojení nauky s praxí (na místo pouhého memorování).³⁵

²⁹ Srov. Catéchèses. In RIAUDEL, Olivier – LACOSTE, Jean-Yves. *Dictionnaire critique*, s. 253.

³⁰ Více k dějinám Francouzské revoluce v českém jazyce např. FURET, François. *Francouzská revoluce I*. 1. vydání. Praha: Argo, 2004. A FURET, François. *Francouzská revoluce II*. 1. vydání. Praha: Argo, 2007.

³¹ Srov. VALEŠ, Václav. *Konfesi právo. Průvodce studiem*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 48–49. Dále jen VALEŠ, Václav. *Konfesi právo*.

³² Srov. AVANZINI, Guy. *Dictionnaire historique*, s. 96.

³³ Ludvík Filip Orleánský. *Loi Guizot* ze dne 28. června 1833.

³⁴ Srov. AVANZINI, Guy. *Dictionnaire historique*, s. 96.

³⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 96.

1.4. Přelom století – zlomová doba katecheze

Přelom 19. a 20. století znamenal nejen změnu druhé číslice letopočtu, ale také nový impuls pro katechezi. V této kapitole představíme nejprve celocírkevní situaci (1), následně se zaměříme na Francii (2) a její katechetické hnutí (3). Poslední část představí vývoj francouzského národního katechismu (4).

1.4.1. Celocírkevní situace

Ačkoli se myšlenka jednotného katechismu na Prvním vatikánském koncilu neprosadila, následující papežové věnovali katechetickým otázkám velkou pozornost. Zabýval se jimi již Lev XIII. (pontifikát 1878–1903),³⁶ explicitní vyjádření stanovisek nacházíme až u jeho nástupce Pia X. (pontifikát 1903–1914) v encyklice *Acerbo nimis* (1905). V jejím úvodu papež konstatoval úpadek křesťanské víry a vznesl otázku po jeho příčinách, na niž vzápětí odpověděl: „*Hlavní příčinou současné lhostejnosti, slabosti duše a zla, které z ní vyplývají, je především neznalost božských věcí. (...) Existuje velké množství křesťanů, kteří jsou zcela neznalí pravd nutných ke spáse.*“³⁷ Hovořil proto o nutnosti křesťanské výuky (čl. 3), kterou jako *nejdůležitější povinnost* svěřil a nařídil kněžím, zvláště farářům (čl. 7, 18). Ve všech farnostech mělo být ustaveno *Zbožné sdružení křesťanské nauky (Confraternity of Christian Doctrine)*, které by sdružovalo a formovalo laické vyučující, zvláště tam, kde je nedostatek kněží (čl. 22).

Křesťanská výuka má člověku ukázat jeho výjimečnou důstojnost: „*(...)je synem Boha, k jehož obrazu byl stvořen a s nímž je předurčen žít ve věčném štěstí. Tato nauka nám byla zjevena pouze v Ježíši Kristu.*“ (čl. 4). Východiskem obsahu vyučování zvolil Pius X. Římský katechismus Tridentského koncilu. Benedikt XV. (pontifikát 1914–1922) pak povinnosti náboženského vyučování zařadil do Kodexu kanonického práva (čl. 1329–1336 a 1373).³⁸

Za pontifikátu Pia XI. (1922–1939) pak vznikla řada institucí zabývajících se náboženskou výchovou. Ve svém motu proprio *Orbem catholicum* v roce 1923 papež připomněl její význam a založil pod Kongregací posvátného koncilu (*Sacra*

³⁶ Srov. ADLER, Gilbert – VOGELISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France. 1890–1980. Histoire, déplacements – enjeux*. Paris: Éditions Beauchesne, 1981, s. 150. Dále jen ADLER, Gilbert – VOGELISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France*.

³⁷ Pius X. Encyklika *Acerbo nimis* o vyučování křesťanské nauky ze dne 15. dubna 1905. In ASS (1905), s. 613–625. Dále jen Pius X. Encyklika *Acerbo nimis*.

³⁸ MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire du Catéchisme progressif. Un tournant pour la catéchèse*. Paris: Desclée de Brouwer, 2010, s. 76. Dále jen MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*.

Congregatione Concilii) zvláštní úřad (*peculiare Officium*) za účelem správy všech katechetických aktivit. Dále vyzval diecézní biskupy ke zřízení škol pro katechety, kde by studovali katolickou nauku, Písmo svaté a církevní dějiny.³⁹

Kancelář Kongregace posvátného koncilu vydala po dvanácti letech svého působení dekret *Provido sane consilio* (1935), v němž rozvíjela témata encykliky *Acerbo nimis*. V úvodu se znovu zabývala významem katecheze, připomněla dosavadní dokumenty a ocenila „horlivou aktivitu“ biskupů: pořádání místních synod a kongresů na všech úrovních. V další části se pak věnovala překážkám stále bránícím plnému rozvoji vyučování křesťanské nauky (čl. 11–16).⁴⁰ Nakonec vyhlásila konkrétní nařízení (čl. 32–45): jako první výzvu k založení diecézních katechetických úřadů (tam, kde je to možné), které by zajišťovaly vzdělávání místních katechetů (čl. 33). V každé farnosti měl být stanoven Katechetický den a náležitě slaven Svátek katolické nauky⁴¹ (čl. 38). V posledním článku vyzvala všechny biskupy, aby každých pět let podávali do Říma zprávu o své katechetické činnosti. I když tyto výzvy nenašly odezvu hned a po celém světě, velké množství francouzských biskupů diecézní katechetické úřady založilo.⁴²

V rámci této kapitoly je nutné zmínit také dekret *Quam singulari*⁴³ (1910) vydaný z podnětu Pia X. Kongregací pro svátosti, který dovoloval dětem přistoupit k prvnímu svatému přijímání už v 7 letech (věk, kolem něhož dítě již užívá rozumu). Do té doby děti přijímaly svaté přijímání až spolu s biřmováním ve 12–14 letech, někdy i později.⁴⁴ Toto rozhodnutí lze chápat jako výzvu věnovat katechetickou péči dětem již od útlého věku.⁴⁵ Dalším tematicky souvisejícím dokumentem je encyklika *Divini illius magistri* o křesťanské výchově mládeže (Pius XI., 1929), o katechezi však výslovně nehovoří.

1.4.2. Situace ve francouzské církvi

Za zlomové období francouzské katecheze můžeme označit nejprve roky 1880–1904. Sekularizace společnosti, jež zasahovala stále více evropských národů, zde byla zakotvena právně. Zákon o povinné školní docházce (1882) náboženské vzdělávání

³⁹ Srov. Pius X. Motu proprio *Orbem catholicum* ze dne 29. června 1923. In AAS (1923), s. 327–329.

⁴⁰ Posvátná kongregace koncilu. Dekret *Provido sane consilio* ze dne 12. ledna 1935. In AAS (1935), s. 145–152.

⁴¹ Zaveden Piem X. v roce 1905. MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 76.

⁴² Srov. *Tamtéž*, s. 77.

⁴³ Kongregace pro svátosti. Dekret *Quam singulari* ze dne 8. srpna 1910. In AAS (1910), s. 577–583. Dále jen Dekret *Quam singulari*.

⁴⁴ Srov. Prima comunione. In GEVAERT, Joseph. *Dizionario di catechetica*. Torino: Editrice Elle Di Ci, 1987, s. 514. Dále jen GEVAERT, Joseph. *Dizionario di catechetica*.

⁴⁵ Srov. Dekret *Quam singulari*, odstavec 15, bod 6. K dekretu *Quam singulari* v češtině stručně ZIMMERMANNOVÁ, Marie. 100. výročí dekretu *Quam singulari*. *Cesty katecheze* 2010, č. 3, s. 26.

nezakazoval, ale vyjmul ho ze školních osnov. „*Veřejné základní školy vyčlení jeden den v týdnu (kromě neděle) k tomu, aby rodiče, jestliže si to přejí, mohli umožnit dětem náboženské vzdělání mimo budovu (strukturu) školy. Na soukromých školách je náboženské vzdělávání nepovinné.*“ (čl. 2).⁴⁶ Třetí článek zrušil dosud platný zákon z roku 1850, v němž byla zakotvena práva kleriků na dohled, dozor a vyučování na veřejných i soukromých školách.⁴⁷ V roce 1904 byl vstup do škol zapovězen také řeholníkům,⁴⁸ školské kongregace měly v následujících letech zcela vymizet.⁴⁹

Na pole katecheze tedy poprvé vstoupili dobrovolníci z řad laiků, kteří začali spojovat své snahy či spolupracovat v různých sdruženích. Katechetické dílo vzešlé z iniciativy ředitele Pařížského katolického institutu Mons. Maurice d'Hulsta bylo v květnu roku 1893 papežem Lvem XIII. povýšeno na *Generální sdružení katechetického díla* pro celou Francii.⁵⁰ Založení *Zbožného sdružení katolické nauky* v každé farnosti (*Acerbo nimis*, čl. 22) nebylo kvůli jejich velkému množství možné, vznikly tedy sdružení na diecézní úrovni, podřízeny *Generálnímu sdružení* v Paříži,⁵¹ které pořádalo formační kurzy pro katechety i národní kongresy a v roce 1917 založilo revue *le Catéchiste* (Katecheta). Vedle diecézních struktur existovaly také nejrůznější katechetické společnosti.⁵² Počet aktivních laiků (jednalo se převážně o ženy) vzrostl během prvních dvaceti šesti let na dva tisíce.⁵³

V roce vydání dekretu *Provido sane consilio* (1935) spadalo pod *Generální spolek katechetického díla* kolem sta diecézních sdružení. Dekret vyzýval k ustanovení diecézních úřadů v čele s řediteli, kteří by se plně věnovali formaci katechetů a organizaci činností. Tyto nové struktury postupně převzaly činnost sdružení, katechetických společností a dalších soukromých iniciativ. V souvislosti s otázkou jednotného národního katechismu vznikly po roce 1937 další instituce na národní

⁴⁶ GREVY Jules. *Loi du 28 mars 1882 sur l'enseignement primaire obligatoire*. Vyhlášen v Journal Officiel de la République Française dne 28. března 1882.

⁴⁷ Srov. BOYER, André. *Un demi-siècle au sein du mouvement catéchistique français*. Paris: Éditions de l'École, 1966, s. 13. Dále jen BOYER, André. *Un demi-siècle*.

⁴⁸ Srov. GILLEY, Sheridan – STANLEY, Brian. *The Cambridge history of Christianity Volume 8. World Christianities. c.1815–c.1914*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 231.

⁴⁹ Stručný přehled k odluce církve od státu ve Francii viz VALEŠ, Václav. *Konfesní právo*, s. 54–55. Více také McLEOD, Hugh. *Sekularizace v západní Evropě (1848–1914)*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 74–83.

⁵⁰ Srov. BOYER, André. *Un demi-siècle*, s. 16.

⁵¹ Srov. *Tamtéž*, s. 17.

⁵² Např. Catéchistes de Jésus (1894, Paříž), Servantes de Jésus (1913, Lille), Petite Société des Catéchistes missionnaires de Notre-Dame de Fourvière (1912), Schola Christi (1917, Montpellier), Société des Petites Auxiliaires du Clergé (1923, Paray-le-Monial). Srov. *Tamtéž*, s. 28–29.

⁵³ 1882–1908. Jde o počet účastníků Prvního národního kongresu katechetů. Srov. Catéchisme/catéchèse. In AVANZINI, Guy. *Dictionnaire historique*, s. 97.

úrovni: *Národní komise pro katechismus* (1941), *Biskupská katechetická společnost* (1945), *Národní centrum pro katechismus* (1946), později přejmenováno na *Národní centrum pro katechezi* (1954) a *Vyšší katechetický institut* na Katolické teologické fakultě v Paříži (1950).⁵⁴

1.4.3. Katechetické hnutí ve Francii

Katechetické hnutí se na přelomu století zrodilo ve více zemích (Rakousko-Uhersko, Německo, Anglie, Belgie, Francie apod.). Bylo důsledkem (1) vědomí hlubokých společenských proměn západní společnosti, z níž křesťanská víra postupně mizela a dosavadní metody jejího zprostředkování přestávaly být účinné, a zároveň (2) vzniku nových pedagogických metod, které se zdály být použitelné i v katechezi.⁵⁵

Ve Francii lze rozlišit dvě základní etapy: katechetické hnutí (*mouvement catéchétique*) a katechetická obnova (*renouveau catéchétique*). Katechetické hnutí spadá do období let 1893–1945,⁵⁶ kdy se v oblastech souvisejících s katechezí objevily nové myšlenky a přístupy. Jednalo se o (1) pedagogiku, (2) liturgiku, (3) biblické vědy a (4) rozvoj misijního vědomí církve. Všechny tyto podněty jsou shrnuty v díle Josepha Colomba, vůdčí osobě katechetické obnovy, která vyvrcholila v roce 1964 vydáním *Directoire de Pastorale Catéchétique (Direktář pro katechetickou pastoraci)*. I když je rozlišení na první pohled pracovní, protože stále šlo o tytéž osoby a myšlenky, zlom spočíval v integraci jednotlivých impulsů přímo do oblasti katecheze. Na počátku tohoto procesu stály právě Colombovy spisy a jeho činnost na pozici ředitele Národního centra pro katechezi.⁵⁷

Obecně se má za to, že prvním obnovným proudem prošla pedagogika,⁵⁸ a sice v důsledku tzv. kopernikovského obratu.⁵⁹ V centru pozornosti už nestála probíraná látka, ale konkrétní žák se svými schopnostmi a omezeními. Principy tzv. *nové* nebo *činné školy* lze shrnout takto: (a) středem zájmu je dítě a rozvoj jeho vlastní tvořivé energie, (b) obsah vzdělávání má odpovídat vnitřním potřebám dítěte, (c) učební plány lze přizpůsobit konkrétní situaci třídy, (d) důraz je kladem na vzájemnou spolupráci

⁵⁴ Viz ADLER, Gilbert – VOGELEISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France*, s. 186–192.

⁵⁵ Srov. MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 73.

⁵⁶ 1893 Založení *Generálního spolku katechetického díla* Lvem XIII. 1945 Vydání první knihy Josepha Colomba *Velká lítost nad křesťanskou výchovou*.

⁵⁷ Srov. ADLER, Gilbert – VOGELEISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France*, s. 193.

⁵⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 155. Také MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 74.

⁵⁹ Srov. Attivismo. In GEVAERT, Joseph. *Dizionario di catechetica*, s. 56.

žáků.⁶⁰ Stoupence nové školy bylo možné najít po celém světě.⁶¹ Francouzští katecheté orientující se na pedagogickou stránku katecheze byli zejména Camille Quinet (1879–1961)⁶² a Marie Fargues (1884–1873).⁶³ Oba využívali při výstavbě katechetických setkání světské pedagogické metody a pracovali s poznatky z oblasti psychologie dítěte. Marie Fargues se inspirovala zvláště tzv. senzitivními fázemi popsanými Marií Montessori.⁶⁴

Biblická neboli evangelní obnova je ve Francii spojena se jmény Maurice Landrieux (biskup, 1857–1926) a Eugène Charles (?). Základní myšlenkou byl návrat katecheze k Písmu. Biskup Landrieux ve svém pastoračním dopise v roce 1922 napsal: „*Katechismové setkání je vlastně školní vyučovací hodina, ale evangelium je příběh. Proč vyučujeme jako nějakou lekci to, co bychom mohli vyučovat jako příběh?*“ Tento požadavek realizoval ve svém *Katechismu skrze evangelium (Le catéchisme par l'Évangile)* Eugène Charles. Jednotlivé kapitoly obsahovaly úvodní obrázek, evangelní nebo jiný úryvek, komentář, modlitbu, shrnutí a na závěr několik otázek (a odpovědí) k zapamatování.⁶⁵

Další obnova se týkala využití liturgie. Françoise Derkenne⁶⁶ (1907–1997) považovala biblický-evangelijní obnovný proud za nedostačující. Žádala, aby se děti přímo setkávaly s věcmi i osobami, zvláště s živým Kristem, tady a teď. A právě liturgie byla podle ní místem, kde je možné sledovat paralelně Ježíšův pozemský život, jeho život v církvi a v našich duších. „*Celý katechismus je obsažen v misálu, proč nevyužít řád, který nám církev nabízí, také k výuce dětí?*“⁶⁷ Katechetické cykly proto koncipovala v rámci jednotlivých liturgických dob. Hélène Lubienska de Lenval (1895–1972) propojila s liturgií prvky činné školy. Dobře pochopená a prožitá mše svatá se jí

⁶⁰ Srov. ADLER, Gilbert – VOGELEISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France*, s. 156.

⁶¹ A. Binet (1857–1911) Francie, J. Dewey (1859–1952) USA, G. Kerschensteiner (1855–1932) Německo, M. Montessori (1870–1952) Itálie, É. Claparède (1873–1940) a A. Ferrière (1879–1960) Švýcarsko, C. Freinet (1896–1966) Francie. K principům činné školy např. Činná škola. In CHLUP, Otakar – KUBÁLEK, Josef – UHER, Jan. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Novina, 1938, s. 277 – 279.

⁶² Quinet Camille. In GEVAERT, Joseph. *Dizionario di catechetica*, s. 527–528.

⁶³ Fargues Marie. In *Tamtéž*, s. 273–274.

⁶⁴ Více k pedagogickému proudu ADLER, Gilbert – VOGELEISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France*, s. 158–175.

⁶⁵ Více k biblickému proudu *Tamtéž*, s. 175–183.

⁶⁶ Licenciátka v oboru filosofie, diplomovaná učitelka mateřské školy, později zástupkyně ředitele Vyššího katechetického institutu v Paříži do r. 1957. Viz Derkenne Françoise. In GEVAERT, Joseph. *Dizionario di catechetica*, s. 200–201.

⁶⁷ DERKENNE, Françoise. *Vie et joie au catéchisme*. Paris: De Gigord, 1935–39. Citováno podle ADLER, Gilbert – VOGELEISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France*, s. 185.

jevila jako účinný pedagogický celek, neboť využívá gesta, modlitby, texty a rozjímání.⁶⁸

Rozvoj katechetického hnutí souvisel také s rozvojem hnutí misijního. Během Druhé světové války se kněží a příslušníci Katolické akce ve vězeních setkávali tváří v tvář s širokými vrstvami obyvatelstva a poznávali skutečný stav společnosti: propast mezi církví a dělnictvem, vzrůstající netečnost k náboženským otázkám. Ukázala se tak nutnost misíí – hlásání evangelia – nejen na nových územích, ale také ve Francii. Církevní představitelé vybízeli kněze, „*aby se věnovali výuce katechismu, která je základem apoštolátu.*“⁶⁹ Důležitost této výuky katechety vybízela k hledání co nejúčinnějších metod.

1.4.4. Francouzský katechismus

Základní katechetickou pomůckou byl od Tridentského koncilu (16. století) katechismus ve výše popsané podobě. Encyklika *Acerbo nimis* (čl. 24) a následně dekret *Provido sane consilio* (čl. 31) jeho status potvrdily: „*Katechetické vyučování musí být založeno na tridentském katechismu. (...) Během 4–5 let ať se vyloží: krédo, svátosti, Dekalog, modlitba Otče náš a církevní příkázání.*“⁷⁰ Francouzská církev se v této otázce zabývala dvěma základními tématy: (1) národním katechismem a (2) jeho podobou.

Hlavními důvody pro vypracování jednotného katechismu závazně platného pro celou Francii byly zejména: snaha překonat různorodost diecézních katechismů a posílit vědomí jednoty církve, umožnit kontinuitu a homogenitu výuky navzdory častému stěhování obyvatelstva, prostřednictvím jasných a jednotných formulací zajistit ortodoxii.⁷¹ *Le Catéchisme unifié (Jednotný katechismus)* jiným názvem *Catéchisme à l'usage des diocèses de France (Katechismus určený všem francouzským diecézím)* vydal Sbor kardinálů a arcibiskupů v roce 1937.⁷² Skládal se ze tří základních částí: pravdy k věření, příkázání k dodržování a svátosti ke slavení, obsahoval celkem 607 otázek a odpovědí. Jeho přijetí nebylo jednohlasné, na jedné straně vyvolala jeho grafická podoba a dlouho očekávaná jednotnost nadšení, na druhé straně čelil zvláště pro svůj obsah kritice. Katechismus se vůbec neodkazoval na Písmo svaté a velké množství otázek bylo pouhým věcným popisem (definice náboženství, zázraku, apostaty

⁶⁸ Více k liturgickému proudu *Tamtéž*, s. 183–186.

⁶⁹ Výrok arcibiskupa v Aix-en-Provence Charlese de Provenchères. Citováno podle MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 89.

⁷⁰ Pius X. Encyklika *Acerbo nimis*, 1905.

⁷¹ Srov. MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 78.

⁷² Srov. *Tamtéž*, s. 78.

apod.). Zároveň obsahoval teologické chyby, zejména: tajemství vykoupení spojil pouze se „smrtí na kříži“, nepředstavil Boží plán spásy a opomíjel Ježíšovo lidství.⁷³ K řadě nových obnovných podnětů katechetického hnutí nebylo při jeho sestavování přihlédnuto. André Boyer,⁷⁴ budoucí ředitel *Národního centra pro katechezi*, ještě před jeho oficiálním vydáním napsal: „*Tento projekt způsobí obrovské zklamání. Jeho podoba sice zajistí jednotu, ale neumožní vývoj katechetického vyučování, protože nebude ani evangelnější, ani konkrétnější, ani praktičtější.*“⁷⁵ Zásadním nedostatkem byla nevhodnost pro práci s dětmi, i když právě Boyer ve spolupráci s kanovníkem Camillem Quinetem vydali doprovodné barevné prezentace s obrázky a s citáty z Písma, text byl pro děti příliš abstraktní a nesrozumitelný.⁷⁶

V roce 1941 byl ve všech diecézích proveden průzkum, jenž přinesl následující závěry: všechny diecéze vítaly vznik jednotného katechismu pro celou zemi, chtěly však, aby byl text zjednodušen. Někteří biskupové vznesli i hlubší otázky: „*Je tradiční (trídílná) struktura nedotknutelná? Nemohlo by být schéma logičtější, mít vždy ve středu Ježíše a využívat textů Písma, zvláště v části o morálce?*“⁷⁷ Sbor kardinálů a arcibiskupů proto v roce 1941 ustanovil *Národní komisi pro katechismus*, která měla *Jednotný katechismus* zrevidovat. Vedením byl pověřen Louis kardinál Petit de Julleville, který pozval mezi jinými ke spolupráci také Quineta.⁷⁸ Camille Quinet navrhl zkrácení katechismu z roku 1937, kardinál de Julleville předložil projekt zcela nového katechismu, více kristocentrického. Forma otázek a odpovědí by zůstala zachována, části by však nesly názvy: Svět a Bůh, Ježíš Spasitel a Následování Ježíše. Obě varianty byly předloženy diecézím k vyjádření a dostaly stejný počet hlasů. De Julleville stáhnul svůj text a práce byla svěřena Quinetovi. V roce 1947 byl vydán *Catéchisme à l'usage des diocèses de France – nouvelle édition (Katechismus určený všem francouzským diecézím – nová edice)*. Nové vydání obsahovalo o třetinu méně otázek a už z názvů jednotlivých částí byla patrná snaha o kristocentrismus: (1) Pravdy, kterým nás Ježíš učil, (2) Spása, kterou nám Ježíš připravil, (3) Příkázání, která nám Ježíš dal. Nově

⁷³ Celému obsahu *Jednotného katechismu* se podle jednotlivých teologických témat věnuje: ADLER, Gilbert – VOGELEISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France*, s. 27–46.

⁷⁴ André Boyer (1890–1976), od 1933 zodpovědný za náboženskou výchovu v diecézi Dijon, 1941 člen Národní komise pro katechismus, 1947–1954 ředitel Národního centra pro katechezi (CNER), 1950 zřídil v Paříži Institut supérieur de pastorale catéchétique (ISPC), spolu s M. Quinetem se podílel na revizi Národního katechismu z r. 1937. Viz Boyer André. In GEVAERT, Joseph. *Dizionario di catechetica*, s. 91–92.

⁷⁵ BOYER, André. *Un demi-siècle*, s. 94.

⁷⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 97.

⁷⁷ ADLER, Gilbert – VOGELEISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France*, s. 52.

⁷⁸ BOYER, André. *Un demi-siècle*, s. 105–106.

přibýly také tzv. poznámky (biblické citace, vysvětlení složitějších pojmů, teologická upřesnění). Z teologických témat zmiňme například antropologii: člověk byl stvořen, aby ctil a miloval Boha, sloužil mu a tím obdržel nebeské štěstí, tento plán však zmařil hřích. Katechismus se snažil v člověku probudit vědomí viny, aby uznal nezbytnost milosti.⁷⁹ Tehdejší pedagogické impulsy byly stále opomenuty: katechismus se nadále chápal jako neměnný nástroj. Katechetovi neposkytoval žádný prostor pro vlastní iniciativu – přizpůsobení skupině.⁸⁰ Ačkoli sám Quinet vydal ještě doprovodné dílo *Carnet de préparation d'un catéchiste (Příručka pro přípravu katechetů)* a opět se objevilo velké množství doprovodných pomůcek (ilustrace, karty s citáty z Písma apod.) pro protagonisty katechetického hnutí bylo i toto nové vydání zklamáním.⁸¹

Pro úplnost je nutné zmínit také *Le Catéchisme de Strasbourg (Štrasburský katechismus)* z roku 1947, tento diecézní katechismus i přes tradiční strukturu vykazuje vliv německého kerygmatického hnutí.⁸² křesťanské vyučování není absolutní pravdou stojící v opozici k lidskému rozumu, ale dobrou zprávou o spáse. Bůh člověka zve k svobodnému následování. Tento katechismus také umožňoval katechetovi volbu pořadí témat a obsahoval tzv. postupné věty složené ze dvou částí. Při katechezi mladších dětí bylo možné použít jen první část.⁸³

Je pozoruhodné, že i přes veškerý rozvoj v oblastech souvisejících s katechezí (pedagogika, liturgika, biblické vědy) a jejich podporu z řad církevních představených, se na celofrancouzské úrovni vždy prosadil tradiční model katechismu. Hlavními důvody se zdají být (1) snaha o jednotu církve⁸⁴ a (2) tehdejší pohled na víru jako na vědění – lék na *zlo*⁸⁵ plynoucí z náboženské nevzdělanosti.⁸⁶ Je pochopitelné, že katechismus, jenž měl sloužit k uvádění do víry chápané především jako *nadpřirozená*

⁷⁹ Srov. ADLER, Gilbert – VOGELISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France*, s. 59. K dalším teologickým tématům více *Tamtéž*, s. 55–68.

⁸⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 68.

⁸¹ Srov. MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 78.

⁸² Německé kerygmatické hnutí je obdobou hnutí francouzského. Též usilovalo o obnovu katecheze, jejich pramenů a metod. Známým představitelem je rakouský jezuita Josef Andreas Jungmann. Srov. Jungmann Josef Andreas. In GEVAERT, Joseph. *Dizionario di catechetica*, s. 371–372. Kerygmatica (Catechesi). In *Tamtéž*, s. 374–376. V češtině např. ZIMMERMANNOVÁ, Marie. J. A. Jungmann a kerygmatický přístup ke katechezi. *Cesty katecheze* 2011, č. 1, s. 20–21.

⁸³ Srov. ADLER, Gilbert – VOGELISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France*, s. 91–115.

⁸⁴ Shrnutí André Boyera „*Pokrok byl obětován jednotě.*“ BOYER, André. *Le Catéchisme à l'usage des diocèses de France. Catéchèse* 1967, č. 29, s. 406.

⁸⁵ Pius X. Encyklika *Acerbo nimis*, čl. 1.

⁸⁶ Viz ADLER, Gilbert – VOGELISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France*, s. 117–140.

ctnost, díky níž **pevně** věříme **všem** pravdám, které nás církev učí,⁸⁷ musel být jasný, pevně formulovaný, nenechávající prostor pochybnostem.

⁸⁷ *Catéchisme a l'usage des diocèses de France*. Paris: de Gigord, 1937, článek 341. Citováno podle ADLER, Gilbert – VOGELISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France*, s. 38.

2. Joseph Colomb (1902–1979)

Druhá část práce je věnována osobnosti a dílu Josepha Colomba. Nejprve uvedeme známá základní životopisná data (1) a podrobněji popíšeme jeho veřejné působení do roku 1957 (2). Obsáhlejší kapitolu věnujeme hlavním myšlenkám obsaženým v početných Colombových publikacích (3), dále představíme tzv. *Krizi 1957* (4) a Colombův další osud (5).

2.1. Soukromý život

Slovníky,⁸⁸ tematická díla⁸⁹ i monografie věnované pouze Colombovi⁹⁰ obsahují o jeho dětství a soukromém životě málo údajů. Joseph Colomb se narodil 21. července 1902 v Essertine-en-Donzy (department Loire). Roku 1926 byl vysvěcen na kněze a vstoupil do *Společnosti kněží od sv. Sulpicia* (*Companie des Prêtres de Saint-Sulpice*).

Tuto společnost založil Jean-Jaques Olier (1608–1657), který během farních misí zjistil, že účinné misie nejsou možné bez reformy kléru. Svoji pozornost zaměřil na kněze a v roce 1641 založil poblíž Paříže seminář, který později přesídlil do Olierova nového působiště u sv. Sulpicia přímo v Paříži. Postupně se k němu přidávali další kněží a vznikla *Společnost kněží při semináři u sv. Sulpicia*. Olierovi nešlo o založení samostatné kongregace, kněží měli být k dispozici francouzské církvi a pečovat o kandidáty kněžství. Jejich spiritualita spočívala v naslouchání „apoštolskému duchu“, s důrazem na adoraci a „vnitřní život“. Živila se čtením Písma, eucharistií a modlitbou. *Společnost* se rozvíjela až do Francouzské revoluce (1789), která pro ni sice znamenala ve Francii ztrátu, ale podnítila přesun do jiných států (Kanada, USA). Dalším významným mezníkem byl počátek 20. století a rozmach misijního hnutí na Východ (Vietnam, Japonsko, Čína). Po roce 1950 vznikly také semináře v latinské Americe a v Africe. *Společnost* je dodnes živá, *prioritním úkolem zůstává formace budoucích kněží*.⁹¹ Představení *Společnosti* jsme věnovali tento prostor, neboť se domníváme, že v Colombově díle je patrný vliv její spirituality, zejména: (1) nutnost dobré formace

⁸⁸ Colomb Joseph. In MONTCLOS, Xavier de. *Dictionnaire du monde religieux dans la France contemporaine – Tome 6*. Paris: Éditions Beauchesne, 1994, s. 123–124.; Le Renouveau catéchétique. In AVANZINI, Guy, et al. *Dictionnaire historique*, s. 97–101.

⁸⁹ ADLER, Gilbert – VOGELISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France*.; MONGOVEN, Anne Marie. *The prophetic spirit of catechesis. How we share the fire in our hearts*. New Jersey: Paulist Press, 2000.; COKE, Mary. *Le mouvement catéchétique de Jules Ferry à Vatican II*. Paris: Éditions du Centurion, 1988.

⁹⁰ MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*.

⁹¹ Oficiální stránky Společnosti kněží od sv. Sulpicia [1. 3. 2013]. <<http://www.sulpiciens.org/spip.php?article6>>.

těch, kteří budou zodpovědní za hlásání víry a (2) důraz na četbu Písma a slavení eucharistie, které měly společenství „živit“.

2.2. Veřejné působení

Po získání doktorátu z filozofie v roce 1928 začal Colomb vyučovat na Katolické fakultě v Lyonu a v několika Lyonských seminářích. Stal se také ředitelem tamějšího univerzitního semináře, jímž byl až do roku 1945, kdy ho kardinál Pierre Gerlier pověřil vedením diecézního centra náboženské výchovy. Ve snaze o zkvalitnění formace katechetů založil 1946 v Lyonu první *École de catéchistes* (Škola pro katechety), na níž bylo možné dosáhnout *zkoušky způsobilosti* a stát se *katechetou z povolání*.⁹² Josef Colomb usiloval také o znovuoocnění role rodičů ve výchově dítěte, proto založil v roce 1953 revue *Parents Chrétiens*.

V roce 1954 nahradil ve funkci kanovníka André Boyera, ředitele *Centre national de l'Enseignement religieux* (CNER, Národní centrum pro katechezi) v Paříži. Zde navázal na tradici *Národních* (katechetických) *dnů* a *Národních katechetických kongresů*.⁹³ V letech 1946–1955 také vedl schůzky neoficiální skupiny vzešlé z iniciativy Marie Fargues, kde se setkávali kněží a katecheté z řad laiků. Například Coudreau, Dock, Elchinger, Rossi, Tollu, Vimort a z katechetek Agnard, Chanon, Derkenne, Dingeon. Tato skupina se v letech 1950–1960 různými způsoby pokoušela o rozvoj katecheze.⁹⁴ Ve funkci ředitele CNER Colomb zůstal až do roku 1957, kdy byl nucen odstoupit.

2.3. Colombovo pojetí katecheze

Vydání *Odstupňovaného katechismu* předcházelo publikování čtyř rozsáhlých děl: *Velká lítost nad křesťanskou výchovou* (1946), *K pramenům katecheze. Písmo svaté a liturgie* (3 díly, 1947), *Pro účinnou katechezi* (2 díly, 1948) a *Otevřená rána v boku církve* (1948). Větší množství děl a článků však následovalo po vydání *Odstupňovaného katechismu*.⁹⁵ Protože se témata, která v těchto pracích Colomb řešil, opakovala a jeho myšlení se vyvíjelo, nepostupujeme chronologicky, ale právě tematicky. Colomb začíná analýzou soudobého stavu náboženské výchovy a vyzývá ke změně (1) cestou návratu k pramenům obsahu katecheze (2). Dále se zabývá náboženskou zkušeností dítěte (3)

⁹² Le Renouveau catéchétique. In AVANZINI, Guy. *Dictionnaire historique*, s. 99.

⁹³ Témata v letech 1950–1957: (1) dny – 1950 psychologie dítěte a náboženská formace; 1951 vytrvalost/houževnatost adolescentů; 1952 objekt katecheze; 1953 katechismus a prostředí; 1954 katecheta ve francouzské církvi; (2) kongresy – 1955 Náboženská výchova a etapy křesťanské formace; 1957 víra dítěte, víra dospělého. Viz ADLER, Gilbert. – VOGELEISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France*, s. 209.

⁹⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 209.

⁹⁵ Soupis Colombovy bibliografie obsahuje Příloha 2.

a novými pedagogickými metodami (4). Celým dílem prostupuje také reflexe nad osobností katechety (5).

2.3.1. Analýza současného stavu – katecheze jako hlavní úkol v rámci apoštolského působení církve

Sám název Colombovy první publikace – *Velká lítost nad křesťanskou výchovou*⁹⁶ – prozrazuje autorovu první starost. Colomb pozoroval stav náboženské výuky v poválečné Francii. Kultura byla prostoupena sekularismem, děti měly nové zájmy. A ačkoli se společnost proměnila, na poli katecheze se využívaly stále stejné metody, chyběla formace vyučujících. Šlo tedy o vnitřní problém církve. Colomb konstatoval, že církvi chybí misijní duch: „Vraťme se k základnímu úkolu: předávat zvěst.“⁹⁷ Těžce nesl, že výuka katechismu je pro církev co do důležitosti na posledních místech. „U kněží samotných jsou katechetická setkání podceňena: dávají přednost jiným úkolům, setkáním, (...) dávají přednost doprovázení mrtvých na hřbitov. (...) Jsou to vždy děti, bezbranné, které jsou opomíjeny, když dospělí ztratí smysl pro řádné uspořádání svých zájmů.“⁹⁸ Colomb se opíral o sv. Pavla, který byl nejprve povolán hlásat, pak až křtít – katecheze je tedy prvním z úkolů. Pracoval také s dokumenty posledních papežů, citoval například motto proprio *Orbem catholicum* Pia XI. „Katechismus je služba, kterou každý katolík musí brát jako nejsvatější a nejpotřebnější ze všech.“⁹⁹ Jak jsme viděli v první části (1.4.1.), papežové potvrzovali nutnost vrátit katechezi její primát v rámci apoštolského působení církve. Colomb o tom byl přesvědčen též. Avšak zatímco magisterium na praktické rovině počítalo s obnovou katechismu – tedy textu určeného ke studiu a výuce, Colombovi se jednalo spíše o komplexní akt výchovy víry.

V prvním díle knihy *Pro účinnou katechezi*¹⁰⁰ Colomb představuje historický vývoj uvádění do křesťanské víry. Prvotní církev ustavila praxi katechumenátu určeného dospělému. Šlo o cestu člověka s rodící se vírou, který se vymaňoval ze svého pohanského prostředí a přijímal křesťanský způsob života. Na cestě ho doprovázelo celé

⁹⁶ COLOMB, Joseph. *La grande pitié de l'enseignement chrétien*. Seine: Petit Clamart, Documents du Centre „Jeunesse de l'Église“, 1946.

⁹⁷ COLOMB, Joseph. *Plaie ouverte au flanc de l'Église*. Lyon: Vitte, 1948, s. 59.

⁹⁸ COLOMB, Joseph. *Pour un catéchisme efficace I. L'organisation d'un catéchisme*. Lyon: Vitte, 1948, s. 19. Dále jen COLOMB, Joseph. *Pour un catéchisme efficace I*.

⁹⁹ Pius XI. Motu proprio *Orbem catholicum* ze dne 29. června 1923. In *ASS* (1923), s. 327–329, 3. odstavec.

¹⁰⁰ COLOMB, Joseph. *Pour un catéchisme efficace I*.

církevní společenství. Tento katechumenát Colomb nazýval *osobním a církevním*.¹⁰¹ Během středověku byl katechumenát zajišťován rodinami a celou společností, šlo tedy o tzv. *sociální katechumenát*.¹⁰² Soudobá dechristianizovaná společnost už tuto roli neplnila, proto bylo třeba najít nového nositele – garanta – katechumenátu. Podle Colomba by jí mohla a měla být právě katecheze, která toho však nebyla ve své podobě schopna:

*Protože nebyly zpracovány změny, po kterých postupné vymizení křesťanství volá, (katecheze) není přizpůsobena laickému prostředí, ve kterém, alespoň ve Francii, dospělý člověk žije. Naše katecheze je téměř úplně spojena s již neexistujícím stavem, ve kterém byla vytvořena a v němž plně plnila svou roli, ale v dnešní situaci se zdá téměř neúčinná.*¹⁰³

Tento náhled se týkal nejen katecheze jako výchovy, ale také katechismu jako pomůcky.

V prostředí sociálního katechumenátu byla existence Boha a církve evidentní, církev mohla strukturovat již žitou víru do přesných formulací uvedených v katechismech. V Colombově době však byla situace téměř opačná, dítě přicházelo na katechezi se zárodky víry, kterým navíc jeho okolí a vlastní zažitá zvyky někdy i odporovaly. Úkolem katechety proto bylo vychovávat ve víře tak, aby z ní katechizovaný mohl žít, vyvíjet se a podle ní jednat.¹⁰⁴

Joël Molinario přináší k tomuto tématu ve své monografii zajímavý postřeh:

*Colombův pláč nad stavem společnosti, náboženským analfabetismem a netečností se velmi podobá pláči, který zaznívá v úvodu Lutherova Malého katechismu.*¹⁰⁵ Závěry jsou však opačné. Tridentský koncil řeší náboženský analfabetismus a netečnost zavedením povinné výuky katechismu. Josef Colomb v jejím současném stavu spatřuje jednu z hlavních příčin této netečnosti a analfabetismu.¹⁰⁶

Colombův *Odstupňovaný katechismus* byl pokusem o nový – katechumenátní model katecheze.¹⁰⁷

2.3.2. Obsah katechismu – klíč ke změně

Ačkoli téměř celé katechetické hnutí (včetně Colomba)¹⁰⁸ sledovalo v poválečných letech nejprve heslo: *reforma katecheze je možná skrze účinné vylepšení její*

¹⁰¹ Srov. *Tamtéž*, s. 24.

¹⁰² Srov. *Tamtéž*, s. 25–27.

¹⁰³ *Tamtéž*, s. 27.

¹⁰⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 56.

¹⁰⁵ LUTHER, Martin. Lutherův malý katechismus s výkladem. Český Těšín: FINIDR, 1995, s. 213–214.

¹⁰⁶ MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 337.

¹⁰⁷ Více v kapitole 3.5. Závěrečné zhodnocení – katechumenátní katechismus.

¹⁰⁸ Viz níže 2.3.4. Nové pedagogické metody – cesta ke zlepšení (?).

pedagogické stránky,¹⁰⁹ Colomb se zabýval také otázkou pramenů, z nichž katecheze vychází.¹¹⁰ V třísvazkovém díle *K pramenům katecheze. Písmo svaté a liturgie*¹¹¹ vyzýval k návratu k Písmu svatému (1) a využití liturgie při uvádění do křesťanské víry (2). Opět třísvazková publikace *Nauka života v katechezi*¹¹² se zabývala způsobem předávání církevní nauky (3). Colomb řešil také vzájemný vztah těchto tří pramenů (4).

2.3.2.1. Písmo

V díle *K pramenům katecheze. Písmo svaté a liturgie* vyzýval katechety ke čtení, meditaci a reflexi biblických textů.¹¹³ Výhodiskem úvah byl biblický text o cestě do Emauz (Lk 24,13–35).

*Byly představeny dějiny tajemství spásy vrcholící v Ježíšově smrti a zmrtvýchvstání. (...) Starobylé uvádění do křesťanského tajemství představovalo dějiny Božího království, jak nám byly předloženy v Písmu. Ony jsou základním pramenem katecheze. Oddálením od tohoto zdroje jsme mnoho ztratili. Musíme se tedy znovu zaradovat z této moci (Písma) a křesťanský lid k ní přivést.*¹¹⁴

Colomb se věnoval také způsobu práce s Písmem. Hlavním přínosem bylo obnovení práce se Starým zákonem, v katechetické výuce téměř opomíjeným, nebo prezentovaným nedostatečným způsobem:

*„Příběh Abrahama či Mojžíše je stavěn na stejnou roveň s příběhy Samsona nebo Jonáše. Stává se, že Balámově oslici věnujeme více prostoru než proroku Izajášovi (...) Nejhorší je, že tyto příběhy nejsou propojeny mezi sebou a není tedy patrná Boží pedagogie vůči židovskému národu a postupné Boží sebezjevení.*¹¹⁵

Colomb se snažil předkládat jednotlivé příběhy tak, aby ukazovaly na Krista, vrchol Zjevení. A stejně jako je Starý zákon přípravou na Zjevení Krista a tedy součástí „posvátných dějin“, měly by být v katechetické výuce brány v potaz dějiny církve, v níž Kristovo dílo pokračuje.¹¹⁶

¹⁰⁹ MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 344.

¹¹⁰ Podobně v Německu: kerygmatické hnutí. Viz pozn. č. 89.

¹¹¹ COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme, Histoire Sainte et Liturgie I. La Promesse*. Paris-Tournai-Rome: Desclée et Cie, 1947. Dále jen COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme I. COLOMB, Joseph. Aux sources du catéchisme, Histoire Sainte et Liturgie II. La vie de Jésus*. Paris-Tournai-Rome: Desclée et Cie, 1947. COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme, Histoire Sainte et Liturgie III. Le Christ glorieux et l'histoire de Jésus*. Paris-Tournai-Rome: Desclée et Cie, 1947.

¹¹² COLOMB, Joseph. *La doctrine de vie au catéchisme I. Vie nouvelle et nouveau Royaume*. Paris: Desclée et Cie, 1953. Dále jen COLOMB, Joseph. *La doctrine de vie au catéchisme I. COLOMB, Joseph. La doctrine de vie au catéchisme II. Combat spirituel et soucis de l'Église*. Paris: Desclée et Cie, 1953. COLOMB, Joseph. *La doctrine de vie au catéchisme III. Portrait du chrétien et loi de charité*. Paris: Desclée et Cie, 1954.

¹¹³ COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme I.*, s. 5.

¹¹⁴ *Tamtéž*, s. 1.

¹¹⁵ *Tamtéž*, s. 1–2.

¹¹⁶ *Tamtéž*, s. 2–3.

2.3.2.2. Liturgie

Dalším pramenem katecheze má být podle Colomba liturgie. Nejstarší formy výchovy a vzdělávání ve víře se odehrávaly v liturgickém rámci.

Katecheze byla komentováním rituálů prožívaných katechumenem, morální život byl propojen s přijímáním svátostí, pokřtění povinně vyznávali víru, a ti, kdo přistupovali k eucharistii, měli prokazovat lásku. Liturgický rámec byl rámcem komunitním, křesťanská formace nespočívala na slovech jedince, ale na působení celého modlitčického společenství.¹¹⁷

Liturgie má tedy svou pedagogickou hodnotu, jde o způsob, kterým uvádí do Božího tajemství.¹¹⁸

Autor poukazoval na výhody a bohatost využití liturgie v křesťanské formaci dětí. „*Chápat u dětí znamená zapojit své oči, ruce a celé své tělo, a svým rozumem přežvýkávat, meditovat a zahrnovat do modlitby vše, co se dozvěděly při výuce.*“¹¹⁹ Jednotlivá katechetická setkání by tedy měla sledovat běh liturgického roku, využívat dané biblické texty, jednotlivé svátky a liturgické doby, a pracovat s gesty, symboly a písněmi obsaženými v liturgii.¹²⁰

V návaznosti na toto téma Colomb připomínal vyváženost společenského a osobního rozměru spirituality.

V dítěti je třeba rozvíjet smysl pro církev – společenství Božích dětí, vědomí jeho role a poslání v tomto společenství. (...) Zároveň je třeba pečovat o jeho osobní postoj – neprivátní a uzavřený do sebe, ale jednotící a hluboký, který prostupuje celou duší a celým životem.¹²¹

O významu díla *K pramenům katecheze*, zvláště jeho prvního dílu *Zaslíbení*, svědčí nejen pochvalný dopis zasláný Colombovi Giovannim Montinim (Pavel VI.),¹²² ale také fakt, že je citováno dodnes.¹²³ Colombův *Odstupňovaný katechismus* předložené (biblicko-liturgické) principy naplňuje.¹²⁴

¹¹⁷ *Tamtéž*, s. 1.

¹¹⁸ MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 384–385, uvádí, že zde Colomb čerpá z děl Romana Guardiniho. Vydání *K pramenům katechismu*, které máme k dispozici, poznámkový aparát ani bibliografii neobsahuje.

¹¹⁹ COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme I.*, s. 18.

¹²⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 19.

¹²¹ *Tamtéž*, s. 19.

¹²² Srov. MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 359, poznámka č. 77.

¹²³ Srov. MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 358, poznámka č. 75. Tři příklady: publikace z let 2003, 2004 a 2007.

¹²⁴ Více kapitola 3.2. Společný obsah a struktura díla (Odstupňovaného katechismu).

2.3.2.3. *Církevní nauka*

Církevní naukou, její rolí a místem v katechezi se Colomb zabýval již v zmiňovaném díle *K pramenům katecheze* (1) spíše z praktického hlediska: jaké metody je třeba použít, jaké aspekty vyzdvihnout, k čemu dítě dovést. V díle *Nauka života v katechezi* (2) na téma pohlížel spíše z hlediska teologického, zkoumal vlastní obsah a strukturu křesťanské nauky.

2.3.2.3.1. *K pramenům katecheze (název díla)*

I když Colomb doporučoval změnu pedagogických metod a návrat k pramenům obsahu katecheze, hlavní cíl katechetických setkání pro něj byl stále stejný: „*zanést do duší našich dětí celou katolickou nauku.*“¹²⁵ Má být prezentována její plnost, hloubka a krása. Nauka musí zachovat tři charakteristiky: (1) být opravdová, (2) být správná a kompletní, (3) být účinná neboli živá.

(1) Opravdovost spočívá na následujících pilířích:

- a) Katecheta by měl být seznámen s úrovní dětských znalostí různých reálií a v případě potřeby ji obohacovat (např. geografie Palestiny, vědecké teorie o vývoji světa).
- b) V soudobé materialistické společnosti není snadné hovořit o nadpřirozených věcech, dítě tedy potřebuje dobrý přirozený základ. Před předkládáním víry a jejích tajemství bychom měli děti dovést k vědomí, že pravou realitou je realita duchovní, pravý život spočívá v žití podle svědomí, pravou společnost utváří společenství s Bohem. Zvláště tématu společenství je potřeba věnovat prostor, protože učení o nadpřirozeném Božím království bude snáze a jasněji chápáno na příkladech z běžného života (rodina, škola).
- c) Nauka bude přijímána jako opravdová, bude-li souviset s osobní zkušeností dítěte.¹²⁶
- d) Je třeba ukázat praktický dopad nauky. Hlásání Božího království nepopisuje minulost, ale vede dítě ke konkrétním činům. Evangelium má prostupovat celý život dítěte, doma i ve škole. A stejně naopak, nauka musí odpovídat na otázky lidského života.¹²⁷

¹²⁵ COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme I.*, s. 7.

¹²⁶ Více viz níže 2.3.3. Náboženská zkušenost dítěte – čtvrtý pramen.

¹²⁷ Viz COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme I.*, s. 7–10.

(2) Nauka musí být předkládána správně a uceleně:

- a) Katecheta je pevně veden osnovou katechismu, často však musí některé věci upřesňovat a vysvětlovat, nestačí tedy znát nazpaměť jednotlivé formulace, je třeba proniknout do celku, do smyslu nauky, zapojit ji do svého života. Hrozí totiž dvojí nebezpečí. (1) Nepravdivé výpovědi (např. „zvíře nemá duši“: ale ono ji má – na smyslové úrovni; „zázrak transsubstanciacie“: nelze hovořit o zázraku, protože ten bývá viditelný). Taková tvrzení mohou mít zvlášť v oblasti morálky závažný dosah. (2) Zavádějící přirovnání (např. kyvadlo, které se nezastavuje, jako obraz věčnosti: spíše bychom měli mluvit o divákovi, jehož tak zaujal obraz, že nevnímá čas). Tato přirovnání mohou vést dětskou představivost nesprávným směrem. Používaná schémata a obrazy je tedy nutno revidovat.
- b) Správná nauka rozlišuje mezi tím, co je základní a co je přidané. Kolem centrální myšlenky jsou uspořádány další, které z ní vychází a rozvíjejí ji. Dále je nutné předkládat celou problematiku, celý kontext. Soudobý oficiální katechismus příliš exponoval smrtelné hříchy, dítě v něm však nenašlo průvodce v každodenním rozhodování. *„Správná nauka není jen naukou o smrtelných hříších, ale také o hříších lehkých a o nedokonalostech – nauka o darech Ducha svatého, nauka o totální štědrosti Boží.“*¹²⁸

(3) *„Účinnou naukou myslím nauku nejprve pochopenou rozumem, zasahující emoce a vedoucí k praktickému jednání.“*¹²⁹ Nauka nesmí zůstat jen u rozumu, jestliže je dobře předložena, dotýká se také emoční složky, která podnítlí jednání.

- a) To neznamená, že by rozum nebyl schopen podnítit jednání. Podle Colomba však zapojení emocí celý proces usnadňuje a prohlubuje. *„Například pokud dokládám existenci duše, zaměřím pozornost na její krásu (emotivní slovo) a jsem hrdý (emotivní slovo), na to, že ji mám.“*¹³⁰ Slovník používaný při katechezi by měl obsahovat mnoho emotivních slov, *„neboť milost je přece prezentována jako intimita, přátelství s Bohem.“*¹³¹

¹²⁸ *Tamtéž*, s. 12.

¹²⁹ *Tamtéž*, s. 12.

¹³⁰ *Tamtéž*, s. 13.

¹³¹ *Tamtéž*, s. 13.

- b) Co se týče uvedení poznaného do praxe, Colomb vyzýval ke spolupráci rodiče a dospělé z okolí dítěte, kteří mají o praktickém dopadu křesťanské nauky svědčit svým životem.¹³²

2.3.2.3.2. *Nauka života v katechezi (název díla)*

Dílo *Nauka života v katechezi* tento rozměr nauky – životodárnost, propojenost se životem – dále rozvíjelo. Termín *nauka života (pro život)* použil Henri de Lubac v roce 1929 v úvodu ke svému kurzu fundamentální teologie.¹³³ Poukázal na skutečnost, že v posledních desetiletích se teologové soustředili na obranu pravosti katolické nauky a pozapomněli na její obsah. Apologetický a dogmatický aspekt však nelze oddělovat, křesťanská víra je světlem pravdy i sdělováním života. Pravda a život spolu úzce souvisí. Teologie musí být sjednocující a živá, komunikující s lidským životem a zaměřená na věci podstatné: na Boží Zjevení.¹³⁴

Podobný postoj jako de Lubac k apologetice zaujímal Colomb k soudobé podobě katechismu. Poukazoval na fakt, že tradiční model jednotlivé pravdy drobí do oddělených formulací, aby byly lépe studovatelné, pochopitelné a zapamatovatelné. Není však důležité, jaké informace si o Trojici zapamatují, ale zda pochopím, kdo je Otec, Syn a Duch svatý, a jak působí v mém životě.¹³⁵ Z toho vyplývá požadavek představovat jednotlivá témata vždy v rámci konkrétního celku. Základním „celkem“, který celou křesťanskou nauku sjednocuje, je sám Ježíš Kristus, jednorozený Boží syn a prvorozený z lidí, v němž odvěký Boží plán spasit všechny lidi dosahuje svého vrcholu. Ježíš je také vzorem pravého lidství. „Protože novým zákonem je Kristus, je potřeba pochopit, že život člověka v Bohu je živou dogmatikou i morálkou: křesťanství je náboženstvím živé lásky živé osoby.“¹³⁶

Tato skutečnost má dopad také v oblasti morálky. Příkázání nejsou jednotlivými zákony, ale výrazem života v Boží lásce, která přebývá v každém z nás. Morálka vedená strachem ze spáchání smrtelného hříchu je minimalistická, lepší je poukazovat na

¹³² Srov. *Tamtéž*, s. 13.

¹³³ Srov. MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 411.

¹³⁴ Téma *nauky pro život* v Colombově době rozvíjeli také např.: Yves de Montcheuil (1900–1944, Francie), Karl Adam (1876–1966, Německo), Gaston Salet (1891–1966, Francie), Jean Mouroux (1901–1973, Francie). Srov. *Tamtéž*, s. 407–408.

¹³⁵ Srov. COLOMB, Joseph. COLOMB, Joseph. *Guide du catéchiste III – Avec le Christ Jésus*. Lyon: Vitte, 1950, s. 29. Dále jen *Guide III*. Také COLOMB, Joseph. *La doctrine de vie au catéchisme I*, s. 15.

¹³⁶ Jde o myšlenky jezuity Gastona Saleta (*Le Christ notre vie a Richesses du dogme chrétien*). MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 409. Colomb jednotící roli Krista explicitně vyjadřuje v COLOMB, Joseph. *La doctrine de vie au catéchisme I*, s. 16.

vznešenost povolání k životu v Duchu – „*bud'te dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec.*“ (Mt 5,48). Morálku není možné předkládat v právním kontextu, neboť je důsledkem obrácení na základě naslouchání a součástí svátostného a církevního života.¹³⁷

Colomb ve svém *Odstupňovaném katechismu* tento způsob důsledně dodržoval. Často opakoval dvě hlavní východiska: (1) základem všeho dění je Boží dobrota a láska k lidem¹³⁸ a (2) náš život má být následováním Krista, nám darovaného Božího syna.¹³⁹

2.3.2.4. *Vzájemný vztah*

V této kapitole se budeme věnovat Colombovu názoru na vzájemné vztahy těchto pramenů, který prošel určitou proměnou.¹⁴⁰

Předchozí kapitola předestřela, že v úvodu *K pramenům katecheze* (1947) Colomb sice vyzýval k zapojení Písma a liturgie do katechetické činnosti, hlavním cílem však zůstávalo předávání nauky. Zdá se, že úlohou Písma a liturgie byla *podpora, obhajoba*¹⁴¹ naukového systému. Jejich studium mělo usnadnit přijetí *Národního katechismu*, který křesťanskou nauku prezentoval *v abstraktnější formě.*¹⁴² (Schéma 1.)

Nauka života v katechezi (1953) však předkládala jiný model, který je podle Joëla Molinaria prakticky přítomen už v *Odstupňovaném katechismu* (1950).¹⁴³ Cílem katechetické činnosti už nebylo racionální uchopení víry, ale liturgický život, který uvádí do Božího tajemství. Colomb racionalitu neškrtil, pouze ji postavil na jiné místo: jejím úkolem je vysvětlovat a osvětlovat to, co člověk prožívá při liturgii. Jde o jakousi *spirálu.*¹⁴⁴ Co se týče Písma, ilustrativní je proměna Colombova slovníku, místo dřívějšího slova Svatá historie (*Histoire Sainte*), je v *Nauce života* použit výraz Slovo Boží s velkým S (resp. P: *Parole de Dieu*) v odstavci věnovaném právě vztahu Písma a nauky.

¹³⁷ COLOMB, Joseph. *La doctrine de vie au catéchisme I.*, s. 9–10.

¹³⁸ Např. COLOMB, Joseph. *Guide du catéchiste I – Parlez Seigneur.* Lyon: Vitte, 1950, s. 14, 45, 47, 51. Dále jen COLOMB, Joseph. *Guide I.* COLOMB, Joseph. *Guide du catéchiste II – Dieu parmi nous.* Lyon: Vitte, 1950, s. 14–18, 22, 51, 57. Dále jen *Guide II.* COLOMB, Joseph. *Guide III.*, 15–16, 20, 23–30, 66, 72–88.

¹³⁹ Např. COLOMB, Joseph. *Guide I.*, s. 29, 39–41. *Guide II.*, s. 11, 31, 45–49, 61, 63. *Guide III.*, 21, 23–30, 42, 56, 72–88.

¹⁴⁰ Srov. MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 358–403.

¹⁴¹ *Tamtéž*, s. 395.

¹⁴² COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme I.*, s. 22. Srov. také COLOMB, Joseph. *Guide I.*, s. 5.

¹⁴³ Srov. MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 460.

¹⁴⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 399.

(Národní) katechismus, i když nikde necituje evangelium, nepřestává být četbou Bible. (...) Přáli bychom si však, aby toto propojení bylo viditelnější. Aby katechetická metoda byla více založena na reflexi Bible, nebo ještě lépe, aby se snažila dobře dětem představit Slovo Boží. (...) Systematická nauka a Boží slovo v Písmu nesmí nikdy stát v opozici.¹⁴⁵

Výraz Svatá historie vystihuje přípravný charakter – stejně jako připravovala na příchod Krista, tak připravuje na liturgii a systematické uchopení nauky. Oproti tomu Slovo Boží není pouhou historií Krista nebo církve, ale je v něm přítomen živý Bůh a jeho plán spásy. Cílem katechetické činnosti je tedy uvádět člověka do postoje naslouchání Božímu slovu. „*Jako Jan Křtitel musíme jednoduše říci: on musí růst a já se menšit.*“ (Jan 3,30).¹⁴⁶ Nauka zde má podobné místo jako v případě liturgie. Umožňuje hlubší chápání a dodává nové impulzy k naslouchání Božímu slovu. (Schéma 2.)

Vztah Písma a liturgie odráží uspořádání katechetických setkání do rámce liturgického roku, v němž slovo Písma postupně zaznívá.

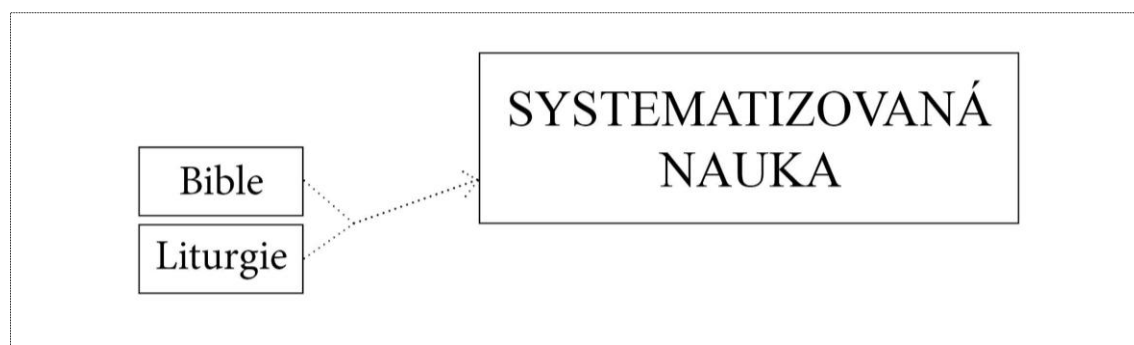

Schéma 1.: Bible a liturgie jsou přípravou na přijetí systematizované nauky.

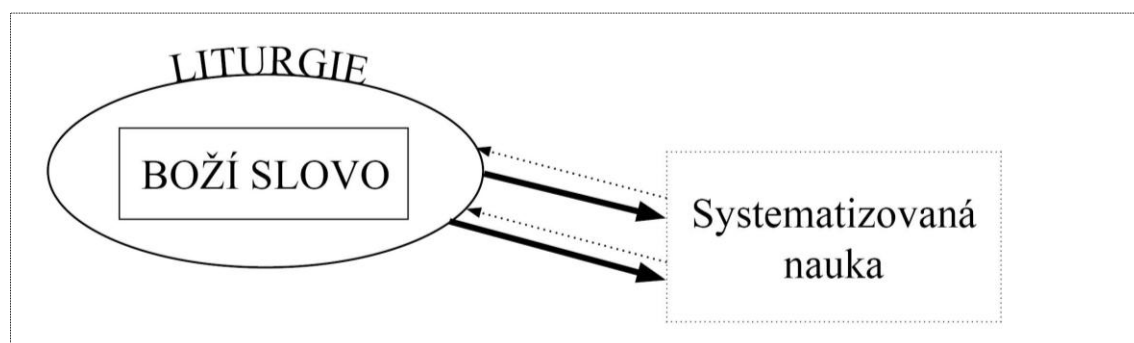

Schéma 2.: Boží slovo v rámci liturgie ve vzájemné interakci se systematizovanou naukou.

¹⁴⁵ COLOMB, Joseph. *La doctrine de vie au catéchisme I.*, s. 11.

¹⁴⁶ *Tamtéž*, s. 12.

2.3.3. Náboženská zkušenost dítěte – čtvrtý pramen

K výše zmiňovaným pramenům je dle Colomba nutné přiřadit ještě čtvrtý – osobní zkušenost dítěte. Právě ona umožňuje propojit vše získané (z Písma, liturgie a nauky) se životem. Colomb často opakoval následující analogii: „*K čemu by mi byla četba cestopisu, kdybych neznal – z vlastní zkušenosti – co to jsou pláně, hory, cesta, pole s obilím apod.*“¹⁴⁷

Ve své koncepci zkušenosti vycházel¹⁴⁸ Colomb z myšlenek amerického pedagoga Johna Deweye (1859–1952), který vytvořil tzv. teorii zkušenosti.¹⁴⁹ Nešlo o jakoukoli zkušenost. Dobrá zkušenost je taková, která dítě vede k něčemu novému, ale při níž využívá již poznané. Jde o *neustálý vývoj, posun kupředu*.¹⁵⁰ Úkolem učitele je ve vzájemné interakci rozpoznat, která zkušenost k tomuto vývoji žáka povede. Důležitou roli hraje také prostředí, v němž zkušenost vzniká. Za nejlepší prostředí vytvářející ony dobré zkušenosti považoval Dewey demokratické uspořádání společnosti s ideály svobody a dialogu a společenství jako takové. Hodnota zkušenosti je závislá na (kvalitě) skupiny, do níž dítě patří.¹⁵¹ Deweyovu koncepci lze označit za pragmatickou – dobré zkušenosti jsou pouze ty, které lze uplatnit v praktickém životě.¹⁵²

Colomb věřil, že tato teorie zkušenosti může být s určitými změnami aplikována i na zkušenost náboženskou. Modlitba nemůže být vysvětlována, není-li prožívána, vyučování o hříchu a vykoupení nemá smysl bez prožitku viny,¹⁵³ existuje tedy vztah mezi prožitým a vysvětlovaným. Colomb však tento vztah viděl jako vzájemnost, nejen, že je prožitá zkušenost osvětlována výukou, ale i katechetická výuka může člověka nasměrovat k určitému prožitku. „*Dítě zakouší dost zkušeností s vnitřním životem a morálními dilematy a skrze ně může – minimálně v zárodku – kontemplotvat hloubku a bohatost nauky. A naopak, tato nauka může projasnit dětskou zkušenost.*“¹⁵⁴

¹⁴⁷ COLOMB, Joseph. *Guide I.*, s. 5. Srov. také COLOMB, Joseph. *Le milieu intérieur du catéchisme. Lumen vitae* 1950, roč. V, č. 3, s. 377. COLOMB, Joseph. *La doctrine de vie au catéchisme I.*, s. 17.

¹⁴⁸ K četbě děl Johna Deweye Colomb vyzýval v předmluvě COLOMB, Joseph. *La doctrine de vie au catéchisme I.*, 1953, s. 18. Vydání z roku 1961 již tuto výzvu neobsahuje, Colomb si uvědomil obtíže aplikace této metody na náboženskou zkušenost.

¹⁴⁹ Srov. KALHOUS, Zdeněk – OBST, Otto. *Školní didaktika*. 1. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 21–23.

¹⁵⁰ Srov. DEWEY, John. *Expérience and Éducation*. Ohio: Éditions Kappa Delta Piatoffin Heidelberg College, 1938. Citováno podle MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 423.

¹⁵¹ Srov. MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 423–424.

¹⁵² Srov. HÁBL, Jan – JANIŠ, Kamil. *Přehled dějin pedagogiky*. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 67.

¹⁵³ COLOMB, Joseph. *La doctrine de vie au catéchisme I.*, s. 18.

¹⁵⁴ COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme I.*, s. 9.

Druhé upřesnění se týkalo prostředí, v němž zkušenost vzniká. Colomb se zabýval vztahem běžné (profánní) zkušenosti a zkušenosti náboženské. „*Problémy profánního života neobsahují náboženské poselství. Z profánní zkušenosti se nepřechází k náboženské. Náboženské poselství (...) přichází shora a překračuje lidskou mysl i očekávání.*“¹⁵⁵ Jediným prostředím, které může náboženskou zkušenost dítěte utvářet, je tedy církevní (konkrétně farní) společenství, v němž dítě žije.¹⁵⁶ To však nevylučuje využití profánní zkušenosti (slovník, přirovnání apod.) v katechezi, neboť Kristovo poselství má prostoupit celý náš (profánní) život.¹⁵⁷

Zdá se, že Colomb nahradil v Deweyově teorii demokratické prostředí církevním a za kritéria dobré zkušenosti stanovil vše, co vychází ze života církve: Písmo, liturgie, nauka. Joël Molinario však poukazuje na některé limity Deweyovy teorie, na které Colomb explicitně nepoukázal, a tím se staly příčinou nedorozumění.¹⁵⁸ Například, podle Deweye jsou kultura a vědění neustále vytvářeny skrze zkušenosti, které se vyvíjejí. Není zde nic, co se předává a nemění (tradice). Vývoj (*progrès*) se tedy týká celku vědění. Zatímco v procesu uvádění do víry se pracuje s neměnnou naukou (tradicí), vývoj se tedy musí týkat pouze zkušenosti katechizovaného, který do tohoto učení postupně proniká. S církevním hlásáním je dále neslučitelný výše zmíněný Deweyův pragmatismus. Právě nedostatečná teoretická zakotvenost práce se zkušeností byla jedním z problematičtějších bodů *Krize 1957*.¹⁵⁹

Za základní přínosy Colombova promyšlení zkušenosti lze považovat (1) poukaz na společenský rozměr náboženské zkušenosti dítěte (zvláště farní společenství) a (2) podtržení dynamického prvku zkušenosti – vyvíjí se a postupuje v čase (*progrès*).

2.3.4. Nové pedagogické metody – cesta ke zlepšení (?)

Jak bylo řečeno výše, prvním způsobem obnovy účinné katecheze se jevila revize jejích pedagogických metod. Ačkoli se Colomb na počátku svého působení jednotlivým pedagogickým směrům systematicky nevěnoval,¹⁶⁰ odkazoval se na nejrůznější autory.¹⁶¹ V úvodu díla *K pramenům katecheze* se pak otevřeně hlásil k metodám

¹⁵⁵ COLOMB, Joseph. *La doctrine de vie au catéchisme I.*, s. 19.

¹⁵⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 20.

¹⁵⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 19.

¹⁵⁸ Srov. MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 433nn.

¹⁵⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 440–441. Více viz kapitola 3.6. Soudobá kritika Odstupňovaného katechismu.

¹⁵⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 344.

¹⁶¹ Např. John Dewey (1859–1952): zkušenost; Édouard Claparède (1874–1940): přizpůsobení výuky potřebám dítěte; Maurice Debesse (1903–1998): etapy ve výuce; Robert Dottrens (1893–1984): možnost individualizovat vyučování. Podle MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 345.

tzv. činné školy, které vedou ke zvnitřnění a přijetí předkládaného, a doporučoval četbu příslušných publikací.¹⁶² Ve svých katechetických manuálech¹⁶³ řadil mezi elementy činné školy: krátké modlitby, písně, texty, kreslení, dramatizaci, testy a úkoly. Co se týče domácích úkolů, Colomb dokonce vyzýval faráře, aby v případě potřeby navštívili rodiče dítěte a vysvětlili jim význam těchto úkolů – neboť náboženská výchova pokračuje a upevňuje se díky další osobní práci dítěte.¹⁶⁴

Rozpracování myšlenek a studiu významných autorů v oblasti pedagogiky se Colomb více věnoval po svém propuštění z CNER (1958). Zabýval se aplikací činné školy na katechezi a pojmenoval základní východiska.¹⁶⁵ Zdá se, že katechumenátní model katecheze, jehož vyjádřením byl právě *Odstupňovaný katechismus*, jenž je spojen s významnými teologickými otázkami,¹⁶⁶ Colomb po svém odsouzení již dále nerozvíjel. Svou pozornost opět soustředil na pedagogickou stránku katecheze.

Colombův vlastní přínos v této oblasti spočívá v propojení dvou pólů, někdy stavěných do opozice:¹⁶⁷ (1) text katechismu a (2) žitý život. Jinak řečeno: (1) neměnný obsah Zjevení a (2) momentální stav (schopnosti, zkušenosti) dítěte, nebo také (1) metody přicházející z vnějšku (učení zpaměti) a (2) metody usilující o zvnitřnění (činná škola). Mělo by vždy jít o setkání dítěte s jeho aktuálními možnostmi a dospělých, kteří mají křesťanské poselství již určitým způsobem uchopené a systematizované. Život a vědomosti nelze považovat za protiklady.¹⁶⁸ „*Manuály a učení zpaměti nestojí v opozici k autentickému vyučování, pokud zůstává ve službě dítěti a jeho možnostem, ve službě poselství a praxe společenství. Jedná se (totiž) o metody, ne o cíl.*“¹⁶⁹

¹⁶² Srov. COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme I.*, s. 5.

¹⁶³ COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme I.*; COLOMB, Joseph. *Guide I.*; COLOMB, Joseph. *Guide II.*; COLOMB, Joseph. *Guide III.*

¹⁶⁴ Srov. COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme I.*, s. 8.

¹⁶⁵ Srov. COLOMB, Joseph. *Le service de l'Évangile – Manuel catéchétique*. Paříž: Desclée, 1968.

¹⁶⁶ Např. prameny obsahu Zjevení, celistvost nauky apod.

¹⁶⁷ „(Je třeba) výuka, která stojí na pocitech a vývoji charakteru. Znalosti jsou často prázdné, přicházející z vnějšku, bez vlivu.“ Marie Fargues (1949). Citováno podle MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 353.

¹⁶⁸ Srov. COLOMB, Joseph. *Nécessité de l'enseignement didactique au catéchisme. Documentation catéchistique* 1952, č. 15, s. 24–35.

¹⁶⁹ *Tamtéž*, s. 33.

2.3.5. Role katechety

Jednou z hlavních Colombových činností byla péče o formaci katechetů (Škola pro katechety, Národní setkání a kongresy – působení v CNER). V díle *K pramenům katecheze* Colomb rozlišil dvě základní roviny této formace, (1) morální a (2) intelektuální, které se věnuje převážně.¹⁷⁰ Katecheta musí mít dobré teoretické vzdělání v pedagogice a didaktice, aby mohl používat účinné metody, a zároveň má být vzdělán v nauce, kterou předává, aby nedocházelo k omylům.¹⁷¹ Pozdější dílo *Nauka života v katechezi* tyto roviny propojilo a dále rozvíjelo. Klíčový je způsob, kterým katecheta nauku předkládá: „*Katecheta je poslem života, svým slovem má obrátit život svých posluchačů* (konverze). *Je heroldem, který přináší radostnou zvěst, a musí ji představit tak, aby mohla vzbuzovat údiv, okouzlovat, vznášet požadavek, vést k obrácení.*“¹⁷² Je tedy nutné, aby katecheta sám nejprve objevil vliv tajemství, které předkládá, na svůj duchovní život. To vyžaduje nejen studium, ale také osobní meditaci, díky níž se pravdy víry stanou živými a oživujícími.¹⁷³ Katecheta si zároveň musí umět představit konkrétní dopad jednotlivých pravd na život dětí. „*Ať se katecheta neodvažuje hlásat zvěst předtím, než pochopí, co znamená pro náboženský život konkrétních dětí, které má před sebou.*“ V poznámce pod čarou Colomb vyjmenoval potřebné znalosti: hodnota zvěsti pro život, konkrétní podmínky dětí, stav jejich náboženské zkušenosti, jejich věk, prostředí apod.¹⁷⁴

2.4. Vydání Odstupňovaného katechismu

Colombovy základní myšlenky: (1) uplatnit metody činné školy, (2) čerpat z Písma a z bohatství liturgie, (3) pracovat s dětskou zkušeností a (4) vytvořit materiál, který by umožňoval adaptaci na různé potřeby dětí, našly konkrétní podobu v roce 1950 vydáním třídílného *Odstupňovaného katechismu* pro děti od 7 do 12 let. Jeho obsah a struktura budou představeny v třetí části naší práce.

2.5. Katechetická krize – „Krise 1957“

Pět let po vydání *Odstupňovaného katechismu*, během nichž Colomb dále pracoval na programu obnovy francouzské katecheze a stal se ředitelem CNER (1954), se na základě kritiky ředitele revue *Paternité/Maternité* Pierra Lemaira začal o Colombův

¹⁷⁰ Srov. COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme I.*, s. 6–7.

¹⁷¹ Viz předchozí kapitola 2.3.2.3.1. K pramenům katecheze.

¹⁷² COLOMB, Joseph. *La doctrine de vie au catéchisme I.*, s. 8.

¹⁷³ *Tamtéž*, s. 9.

¹⁷⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 9.

katechismus zajímat sám tehdejší prosekretář Posvátné kongregace Svatého oficia, Alfredo kardinál Ottaviani. Série událostí (obvinění, vysvětlující dopisy, schůze) souhrnně nazývána jako „*katechetická krize*“ nebo „*krize 1957*“, vyvrcholila v březnu roku 1958 demisemi Josefa Colomba a Charlese de Provenchères, arcibiskupa v Aix-en-Provence, z funkcí v CNER. Cílem naší práce není přesný historický popis průběhu *krize 1957*, jehož detailní přehled obsahuje monografie Joëla Molinaria.¹⁷⁵

Některá její témata – ohniska sporu – jsou dodnes aktuální. Molinario dokonce konstatuje, že: „*se jedná o klíčovou epizodu historie katecheze ve francouzské církvi. (...) Krize 1957 a její reaktura může přispět k odhalení překážek a výzev dnešní katecheze.*“¹⁷⁶ Jak je patrné z představení Colombových myšlenek, nejednalo se totiž pouze o formální otázky (pedagogické metody, literární žánr katechismu), ale o zásadní teologická témata (jádro křesťanské víry, možnosti jejího zprostředkování, prameny Zjevení a jejich vzájemné vztahy apod.).

2.6. Další vývoj

I po svém odvolání Colomb pokračoval v publikování: *Ve vanutí Ducha* (1959, tři díly), *Služba evangeliu* (1968), *Zrození víry* (1974) a dále více než deseti článků. V roce 1962 založil ve Štrasburku *Institut de pastorale catéchétique de Strasbourg* (IPC, *Institut pastorální katechetiky*), který řídil až do roku 1971. V posledních letech se věnoval také katechezi dospělých. Joseph Colomb zemřel 8. června 1979 v Lyonu.

¹⁷⁵MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 90–221. Srov. také ADLER, Gilbert. – VOGELEISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France*, s. 208–224.

¹⁷⁶MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 11.

3. Odstupňovaný katechismus (*Catéchisme progressif*)¹⁷⁷

Colombova teoretická práce k problematice katecheze a katechismu vyvrcholila v roce 1950 vydáním vlastního, tzv. *Odstupňovaného katechismu (Catéchisme progressif)*. Každý ze tří dílů: I – *Mluv, Pane (Parlez Seigneur)*,¹⁷⁸ II – *Bůh mezi námi (Dieu parmi nous)*,¹⁷⁹ III – *S Kristem Ježíšem (Avec le Christ Jésus)*,¹⁸⁰ je tvořen učebnicí pro děti a metodickou příručkou pro katechety. *Odstupňovaný katechismus* tedy obsahuje šest publikací celkem o více než 1000 stranách. Je určen pro děti ve věku od 7 do 12 let. V sedmi letech děti tehdy obvykle přistupovaly k prvnímu svatému přijímání,¹⁸¹ ve 12 letech pak k tzv. slavnostnímu přijímání, doplněnému obnovou křestních slibů a vyznáním víry.¹⁸²

Tato část práce je převážně popisná, jde o reprodukci a systematické předložení Colombových záměrů a postupů.¹⁸³ Na rozboru názvu díla ukážeme jeho metodu (1); představíme obsah a strukturu, která je společná všem třem dílům (2) a následně popíšeme každý díl samostatně (3). V další kapitole na několika vybraných příkladech přiblížíme konkrétní podobu odstupňované metody (4). Poté předložíme dílčí hodnocení Colombova katechismu na základě studie Joëla Molinaria (5), stručně představíme jeho soudobou kritiku (6) a následnou recepci Colombových myšlenek v mladších církevních dokumentech o katechezi (7).

3.1.1. Název – použitá metoda

Název *Catéchisme progressif* jsme přeložili jako *Odstupňovaný katechismus*. Jak bylo nastíněno v úvodu, vícevýznamovost slov přináší určitá nedorozumění, při výkladu díla budeme proto vycházet ze slov samotného autora.

¹⁷⁷ Pro snazší četbu v této kapitole uvádíme nejprve český překlad a pak původní název v závorce.

¹⁷⁸ COLOMB, Joseph. *Catéchisme progressif I. Parlez Seigneur*. Lyon: Vitte, 1950. Dále jen COLOMB, Joseph. *Catéchisme I*. A COLOMB, Joseph. *Guide du catéchiste I. Parlez Seigneur*. Lyon: Vitte, 1950. Dále jen COLOMB, Joseph. *Guide I*. (Pro přehlednost uvádíme znovu celou citaci.)

¹⁷⁹ COLOMB, Joseph. *Catéchisme progressif II. Dieu parmi nous*. Lyon: Vitte, 1950. Dále jen COLOMB, Joseph. *Catéchisme II*. A COLOMB, Joseph. *Guide du catéchiste II. Dieu parmi nous*. Lyon: Vitte, 1950. Dále jen COLOMB, Joseph. *Guide II*. (Pro přehlednost uvádíme znovu celou citaci.)

¹⁸⁰ COLOMB, Joseph. *Catéchisme progressif III. Avec le Christ Jésus*. Lyon: Vitte, 1950. Dále jen COLOMB, Joseph. *Catéchisme III*. A COLOMB, Joseph. *Guide du catéchiste III. Avec le Christ Jésus*. Lyon: Vitte, 1950. Dále jen COLOMB, Joseph. *Guide III*. (Pro přehlednost uvádíme znovu celou citaci.)

¹⁸¹ Srov. Dekret *Quam singulari*.

¹⁸² Srov. *Comunione solenne*. In GEVAERT, Joseph. *Dizionario di catechetica*, s. 163–164.

¹⁸³ Na začátku prvního dílu je představen celek *Odstupňovaného katechismu*, následně každá z metodických příruček obsahuje upřesnění pro daný věk.

3.1.1.1. Catéchisme: catechismus

Slovem „catechismus“ Colomb rozumí manuál (průvodce) pro přípravu jednotlivých katechetických setkání. Tradiční způsob katecheze formou pouhého předkládání obsahu klasických manuálů odmítá, může totiž vést k přesvědčení, že manuály jsou prvním a jediným zdrojem dětského náboženského povědomí. Pro Colomba je tímto základním zdrojem naopak vše, co v dítěti živí náboženskou zkušenost¹⁸⁴: modlitby a další křesťanská gesta prožívaná v rodině a ve farnosti. Manuál zkušenost rozšiřuje a osvětluje. Colomb zdůrazňuje, že obsah Zjevení nám není odhalován formou abstraktních hesel obsažených v manuálech, ale skrze dějiny Božího království, žité a sdělované konkrétními osobami: nejprve proroky, specifickým způsobem Ježíšem Kristem a následně svatými, kteří ho následují. K teologické systematizaci těchto dějin dítě dozraje postupně. Colomb svůj catechismus chápal jako přípravu na práci s oficiálním *Národním catechismem* (1947).¹⁸⁵

Manuál chápaný jako průvodce vyžaduje od katechety velké osobní nasazení. Colomb předkládá možnosti, z nichž si každý musí vybrat ty, které odpovídají situaci jemu svěřených dětí. „*Tyto manuály mají tedy ze své podstaty pouze charakter průvodce. Sami o sobě nestačí ani katechetovi, ani dítěti.*“¹⁸⁶

3.1.1.2. Progressif: odstupňovaný

Odstupňovanost Colombova catechismu nespočívá v postupném předkládání systematického výkladu nauky, ale ve sledování a respektování vývoje dítěte a jeho náboženských potřeb odpovídajících věku. První díl obsahuje témata, která jsou ve druhém a třetím dále rozvíjena a prohlubována. „*Je předkládána stále stejná zpráva, ale jiným způsobem.*“¹⁸⁷ Colomb totiž předpokládá změnu postoje, vnímání i intelektuálních schopností vyvíjejícího se dítěte, proto v úvodech jednotlivých dílů příslušný věk popisuje. Některá témata jsou také postupně přidávána, respekt k vývoji ospravedlňuje i vynechání některých naukových oblastí a naopak vyzdvižení jiných.¹⁸⁸ Colomb si je

¹⁸⁴ Tento termín se díky používání v době tzv. modernistické krize některým Colombovým současníkům jevil jako problematický.

¹⁸⁵ Srov. COLOMB, Joseph. *Guide I*, s. 5.

¹⁸⁶ COLOMB, Joseph. *Guide I*, s. 5.

¹⁸⁷ COLOMB, Joseph. *Guide III*, s. 6.

¹⁸⁸ Nejjasnějším příkladem je problematika hříchu, jejíž zjednodušení v prvním díle mu bylo vytykáno. Viz kapitola 3.4.3. Hřích.

sám vědom neustálého rozvoje bádání v oblasti psychologie, znovu tedy apeluje na katechetu, aby program katechezí přizpůsobil aktuálnímu stavu dětí, s nimiž pracuje.¹⁸⁹

3.1.1.3. Třetí charakteristika: přizpůsobení

Výše jsme viděli, že Colomb často vyzývá katechety, aby program katechetických setkání *přizpůsobili*.¹⁹⁰ V úvahu je nutno brát: věk, psychický vývoj, prostředí (městské, vesnické) apod. Manuál ze své podstaty nemůže zahrnout vše, neboť „*každá farnost je jiná, a i v rámci jedné farnosti jsou odlišná prostředí*.“¹⁹¹ Jak již bylo řečeno, primárním zdrojem náboženské zkušenosti dítěte není manuál, ale situace, které přináší jeho život. Úkolem katechety je tedy pozorovat vše, co se kolem dítěte – v rodině, na ulici, ve farnosti – děje, a poznané využít v katechezi.¹⁹²

3.2. Společný obsah a struktura díla

Tato kapitola představí obsah a strukturu všech tří dílů Colombova katechismu, a to nejprve v průběhu celého ročního cyklu (1), následně v jednom katechetickém setkání (2).

3.2.1. Roční cyklus

Jak napovídá sám název jednoho z jeho raných děl *K pramenům katecheze. Písmo svaté a liturgie*, považuje Colomb za základní pramen obsahu katecheze Boží slovo. Slovo zaznamenané v Bibli, slyšené a modlené při liturgii. Proto se podle svých slov *především*¹⁹³ snaží o to, aby manuály obsahovaly co nejvíce biblických a liturgických textů. Hlavním cílem je pomoci katechetovi uvést dítě do základního náboženského postoje, „*naslouchat Božímu slovu, a skrze toto naslouchání se naučit, že vše je láska*.“¹⁹⁴ Dále Colomb počítá s náboženskou zkušeností dítěte – s tím, co dítě zažívá v rodině a ve farnosti. Až ve třetím díle (ve druhém velmi nepatrně) pracuje také s odkazy na oficiální *Národní katechismus*.

První díl je vystavěn na základě biblických textů, zejména jde o žalmy, biblické hymny (např. Židům 5,7–9) nebo modlitby (Slyš Izraeli). Jeho zaměření dobře vystihuje základní poselství 9. kapitoly: „*Probudit hrdost na možnost přímého slyšení Božího slova a vědomí odpovědnosti za osobní odpověď*.“¹⁹⁵

¹⁸⁹ Srov. COLOMB, Joseph. *Guide I*, s. 7.

¹⁹⁰ *Tamtéž*, s. 7.

¹⁹¹ *Tamtéž*, s. 7.

¹⁹² Srov. *Tamtéž*, s. 7.

¹⁹³ *Tamtéž*, s. 8.

¹⁹⁴ *Tamtéž*, s. 8.

¹⁹⁵ *Tamtéž*, s. 24.

Druhý díl také pracuje s texty Písma, je možné říci, že jich dokonce obsahuje více, a to jak starozákonních¹⁹⁶ (příběhy významných osob: Abraham, Mojžíš, David, proroci), tak novozákonních (podobenství, Kázání na hoře), jeho základní zaměření je však liturgické. Biblická příprava má pomoci hlubokému prožívání liturgie, při níž se to, co v Písmu čteme, děje. „*Výhodou liturgického rámce je jeho aktuálnost – nejedná se o nic historického, dítě zakouší dějiny spásy tady a teď.*“¹⁹⁷ Důležitý je také společenský (*communio*) rozměr liturgie – slaví ji celé společenství věřících, celá farnost. Liturgie a katechetická (intelektuální) formace jsou dva neoddělitelné póly.¹⁹⁸

Třetí díl také zachovává oba prvky (Písmo a liturgii), je však více systematizován (šest tematických částí: *O duši a Bohu, O milosti, O Božím království*, atd.), tím se vědomě přibližuje *Národnímu katechismu*. Může být chápán jako rok přípravy na tzv. slavnostní přijímání spojené s obnovou křestních slibů a s vyznáním víry. Zaměřuje se zvláště na obsah Kréda a liturgické křestní texty.¹⁹⁹

Přes uvedené rozdíly v důrazech sledují všechny tři díly běh liturgického roku, jehož jednotlivá období jsou spojena se stejnými tématy:

- (1) Advent: představení Boha a události stvoření; jaký je Bůh, jaký je člověk; jak může a má člověk Bohu naslouchat a poslouchat ho (význam svědomí); Bůh vstupuje s člověkem do vztahu, mluví k němu jako přítel.
- (2) Doba vánoční: Ježíš, jeho narození, činy a kázání; Ježíš – Boží Syn, je nám darován, aby nás učil poznávat Boha a komunikovat s ním (modlitba); vybírá si apoštoly a učí o Božím království (téma církve).
- (3) Postní doba: událost hříchu, který spočívá v neposlušnosti; svátost smíření, v níž jsou nám oduštěny hříchy díky Ježíši, který se nechává ukřižovat; napodobujeme Ježíše v jeho sebezáporu a ochotě k oběti.
- (4) Doba velikonoční: Ježíš je vzkříšený, přemáhá hřích, přináší křesťanovi radost a naději; křtem jsme s ním spojeni; chceme Ježíše a jeho přikázání lásky následovat.
- (5) Letnice: Ježíš posílá Ducha svatého; rodí se církev a její misijní poslání.

¹⁹⁶ „25 starozákonních textů (a bezpočet žalmů a hymnů) neodpovídá tehdejšímu stavu liturgie. (...) Odstupňovaný katechismus předjímá misál Pavla VI., v jehož lekcionáři se objeví třetí čtení.“
MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 450.

¹⁹⁷ COLOMB, Joseph. *Guide II*, s. 5–6.

¹⁹⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 6.

¹⁹⁹ Srov. COLOMB, Joseph. *Guide III.*, s. 5.

Celým rokem pak prostupuje téma eucharistie jako privilegované události setkání s Ježíšem jako s přítelem, který je chlebem života. V době postní a velikonoční je zdůrazněn obětní charakter mše svaté.²⁰⁰

3.2.2. Katechetické setkání

Každé katechetické setkání je tvořeno šesti prvky (ve třetím díle 2. a 3. splývají), které jsou popsány v metodických příručkách pro katechety. Manuály, které mají k dispozici děti, obsahují konkrétní celé texty, ilustrace, texty písní i s notami apod.²⁰¹

(1) Na začátku je dvěma větami vyjádřeno základní poselství hodiny.²⁰²

(2) Následně jsou předložena témata k úvodnímu rozhovoru s dětmi, který je založen převážně na dítětem prožité zkušenosti: úžas nad stvořením, slavnost, návštěva hřbitova nebo jiného místa se specifickou atmosférou, poslušnost rodičům. Rozhovor může být veden také o úryvku biblického textu, o životě světce nebo na základě svědectví, např. člena řeholního řádu.

(3) Po rozhovoru přichází četba textu, jak bylo řečeno výše, jde převážně o biblický text, ve třetím díle najdeme také texty ze života svatých nebo z mešního rituálu.

(4) Na toto místo Colomb zařazuje zpěv, píseň má vždy liturgický charakter.

(5) Dětem je předložena modlitba shrnující téma hodiny, je krátká – jedna nebo dvě věty – a spojena s nějakým místem či postojem těla (modlitba u křtitelnice, na hřbitově; důraz na správné pokleknutí).

(6) V posledním bodě Colomb nabízí různé aktivity odpovídající věku dítěte, jak vlastní, tak na základě jiných didaktických materiálů (divadelní a výtvarné techniky, pracovní listy s úkoly, ve vyšším věku i s testy apod.)

3.3. Jednotlivé díly

Při představování jednotlivých dílů *Odstupňovaného katechismu* (1, 2, 3) nejprve zachováme postup samotného Colomba, který na začátku každé metodické příručky k manuálům popisuje stav dítěte – jeho rozumové a poznávací schopnosti (a), hlavní

²⁰⁰ Přehled názvů jednotlivých kapitol obsahuje příloha 3.

²⁰¹ Konkrétní ukázka srovnání dětského manuálu a metodické příručky viz Příloha 4.

²⁰² Např.: „*Je to sám Bůh, který nás učí poslouchat: jeho syn je nám příkladem.*“ (kap. 14, díl I); „*Protože jsem pokřtěn, mám užitek ze smrti a z mrtvýchvstání Ježíše.*“ (kap. 32, díl I); „*Bůh je věrný, veškeré utrpení je znamením jeho lásky, vede k většímu přilnutí k němu.*“ (kap. 20, díl II). „*Jsme v centru tajemství milosti – Trojice v nás. Lekce rozjímání a adorace.*“ (kap. 19, díl III).

nauková témata (b), použité pomůcky (c) a doporučenou literaturu (d). Celkový přehled jednotlivých kapitol je v příloze č. 3.

3.3.1. *Parlez, Seigneur Jésus – pro děti od 7 do 9 let*

a) Do věku sedmi let se dítě zajímá převážně samo o sebe, o to, co vzhledem k věcem samo cítí, než o vnější danosti. Vnímá však bohatost svého vnitřního života, má smysl pro duchovní realitu, pro Boha. Umí se ztišit a kontempletovat, je spíše poetické než vědoucí. V sedmi letech začíná *věk rozumu*. Colomb tento proces zdůraznil: věk rozumu začíná, je proto třeba pomalu podchycovat základní náboženské postoje, nelze však předkládat kompletní nauku. Dítě už nepřijímá názor autorit tak snadno, je tedy dobré kultivovat jeho vědomí sebe sama, jeho mravní – spíše duchovní – svědomí, a přivádět ho k zakoušení stavu milosti, který v tomto věku znamená přátelství s Bohem: dítě poslouchá Boha, protože mu chce dělat radost.²⁰³ Poslouchat Boha však není vždy snadné, Ježíš – příklad poslušnosti – nám v tom pomáhá, především v eucharistii, a v případě selhání nám odpouští hříchy. Úkolem katechety proto je v dítěti probudit smysl pro milost, následně pro eucharistii, která je setkáním dvou přátel, a nakonec pro svátost smíření. Colomb podtrhl centrální místo eucharistie a vybízel, aby přijímání a zpověď byly u dětí v rovnováze. Proto také doporučoval první svátost smíření a první svaté přijímání příliš neoddělovat (v plánu katechezí je první svátost smíření na konci druhého trimestru, první svaté přijímání na konci třetího, na slavnost Těla a krve Páně).²⁰⁴

b) Základní témata:

- Smysl pro Boží velikost a smysl pro svobodnou poslušnost Bohu;
- Příklad poslušného Ježíše: přikázání;
- Špatnost hříchu, Ježíšova smrt: příprava na první svátost smíření;
- Ježíšova oběť/odškodné, Poslouchat jako Ježíš: eucharistie, příprava na první svaté přijímání.

Tato témata se opakují dvakrát (manuál pokrývá dva roky). V druhém cyklu má být upřesněna role svědomí a dítě by se mělo naučit, jak přistupovat k svátosti

²⁰³ Colomb pracuje s postojem vděčnosti za Boží lásku.

²⁰⁴ Srov. COLOMB, Joseph. *Guide I.*, s. 9–10.

smíření a k eucharistii – v rovnováze mezi příliš mechanickým a příliš volným přístupem. Prostor je věnován také účinkům svátostí.²⁰⁵

- c) Pomůcky: jde o zlaté období pantomimy a divadla, dítě se začíná zajímat o objekty, osoby a jejich role. Vedle textů určených k dramatizaci najdeme v manuálu písně, náměty na kreslení a různé pracovní listy (zvláště pozorování kontrastů: rodiče – Bůh, já – pes).²⁰⁶
- d) Základní literatura: 15 položek.²⁰⁷ Mezi autory děl zmiňme: Hélène Lubienska de Lenval,²⁰⁸ Françoise Derkenne,²⁰⁹ Marie Fargues²¹⁰ a Mme Damez.²¹¹ Zastoupeny jsou také časopisy: *Lumen vitae*, *Catéchistes* a *Fiches de pédagogie religieuse*.

3.3.2. *Dieu parmi nous* – pro děti od 9 do 11 let

- a) V tomto věku dítě poznává sílu svého vnímání a aktivity. Zakouší svoji vládu nad věcmi, zkoumá je a pracuje s nimi. Má rádo všechna povolání, která něco ovládají: lovec, rybář, pilot. Jeho rozum není schopen objektivního myšlení, je zaměřen na snadno ověřitelné vzájemné vztahy mezi věcmi. Pokud dítě o něčem přemýšlí, potřebuje vidět reálnou možnost „co s tím může dělat“. V tomto věku také přichází do školy a rozvíjí smysl pro společenství, začleňuje se do skupiny a do interakcí s druhými. V náboženské oblasti je tedy nutné být konkrétní – lze představit dějiny Božího království a liturgické úkony církve, v nichž tyto dějiny pokračují stále. Lineární práce s dějinami by mohla být pro dítě zavádějící („*Mohl můj dědeček vidět Ježíše?*“), proto spíše než postupně vyprávět, je lepší představit konkrétní osoby a jejich činy, skrze něž je možné přejít k tajemstvím víry. Dítě tohoto věku totiž nic čistě nadpřirozeného nechápe. Abraháмова poslušnost nám může pomoci pochopit tajemství víry, skrze Mojžíšova slova a činy přecházíme k Božímu zákonu, Izajáš ukazuje na Boží velikost. Ve Starém zákoně je to Bůh sám a lidé jím osvícení, kteří zjevují Boží tajemství – živého Boha, který vyzývá lidi, aby odpověděli na jeho výzvu. V Ježíši Kristu se pak tajemství Boží lásky zjevuje plně.

²⁰⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 10.

²⁰⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 10.

²⁰⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 11.

²⁰⁸ Viz kapitola 1.4.3. Katechetické hnutí ve Francii.

²⁰⁹ Viz kapitola 1.4.3. Katechetické hnutí ve Francii.

²¹⁰ Viz kapitola 1.4.3. Katechetické hnutí ve Francii.

²¹¹ Viz kapitola 3.6. Soudobá kritika Odstupňovaného katechismu.

Vztah k průběhu liturgického roku: Během adventu se spolu s Izajášem učíme autentické modlitbě, Ježíšovy zázraky a učení kontemplované během Zjevení Páně nás vedou k větší důvěře v Krista, Ježíšův boj s pokušením během doby postní vzbuzují kajícího ducha a ukazují smysl kříže, oslavený Kristus představuje pravou křesťanskou radost a nakonec nás Duch svatý učí jak žít křesťanským životem v lásce a v očekávání Ježíšova příchodu.²¹²

b) Základní témata:

- Výchova touhy (Advent);
- Výchova víry (Zjevení Páně);
- Výchova k sebezáporu, oběti (postní doba);
- Výchova k radosti a křesťanské jistotě (Velikonoce);
- Výchova k apoštolátu a očekávání příchodu Krista ve společenství svatých (Letnice).

Cyklus se, jako v prvním díle, opakuje dvakrát.²¹³

c) Pomůcky: liturgické písně charakterizující určité období (*Rorate*), vyjadřující hloubku emocí (*Ubi caritas*) nebo jinak spojené s liturgií (*Tantum ergo*); schémata shrnující jednotlivá setkání; obrázky, pracovní listy. Colomb zde odkazuje na materiál *Fiches de Strasbourg* obsahující různé hry s náboženskou tematikou, kontrolní testy a pomůcky pro ztvárnění scény biblických příběhů.²¹⁴

d) Základní literatura: vlastní třísvazkové dílo *Aux sources du catéchisme*; díla André Boyera,²¹⁵ Marie Fargues a Françoise Derkenne.

3.3.3. *Avec le Christ Jésus – pro děti od 11 do 12 let*

a) Tento věk je v první řadě charakterizován nejistotou, záleží totiž na prostředí a osobní povaze, zda žák zůstává vyrovnaným dítětem, nebo se již stává preadolescentem. Na rovině myšlení se dítě stále pohybuje v konkrétních pojmech, už se však pomalu otvírá obecnějším ideám, podrobné rozlišování na přirozenost, osobu atd. však neovládá. Adekvátním způsobem mu tedy bezpochyby můžeme předložit první syntézu křesťanského tajemství. Tím se

²¹² Srov. COLOMB, Joseph. *Guide II.*, s. 5–6.

²¹³ Srov. *Tamtéž*, s. 7.

²¹⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 8.

²¹⁵ Viz kapitola 1.4.4. Francouzský katechismus.

Odstupňovaný katechismus přibližuje *Národnímu katechismu* (1947), na nějž zpravidla také odkazuje na konci jednotlivých kapitol.²¹⁶

- b) Základní témata: Jednotlivé katecheze jsou spojeny do celků, které mají v dítěti zakořenit základní ideje duchovního života. První kapitoly jsou věnovány pojmům jako je duch, svoboda, odpovědnost, další ukazují všemohoucího a dobrého Boha, vzdáleného i blízkého (advent). Následně je probíráno tajemství milosti, přítomnost Trojice v nás díky Ježíši Kristu, k němuž se připojujeme křtem – novým narozením (Vánoce). Čas zkoušek ukazuje vnitřní i vnější aspekt boje proti pokušení, napojení na Krista v rámci společenství církve (postní doba). Poslední úsek představuje vzkříšený život s Kristem, který naplňuje zákon skrze lásku.²¹⁷
- c) a d) Použité pomůcky i doporučená literatura odkazují na předchozí díly.

3.4. Odstupňovaná metoda – konkrétní příklady

Na tomto místě chceme na několika příkladech ukázat konkrétní podobu odstupňované metody, vycházíme při tom z plánů jednotlivých katechetických setkání. Vybranými tématy jsou: stvoření (dogmatika) (1), přikázání lásky (morálka) (2) a hřích (citlivé téma) (3). Na závěr kapitoly zmíníme také postřeh Joëla Molinaria ke Colombovu přístupu k nauce o svátostech (4).

3.4.1. Stvoření

Kapitola o stvoření, zařazená ve všech třech dílech na začátek, má v prvním díle za cíl doprovodit děti k postoji chvály. První díl (kap. 1: *Chválím Boha za stvoření*) vychází z dětské zkušenosti s krásnými věcmi. Děti si mohou donést všechno, co je v přírodě zaujme, nebo pracují s pohlednicemi a obrazy. Slova obdivu pak formulují do modliteb chvály. Biblickými texty jsou Zpěv tří mládenců v ohnivě peci (Dan 3,57–88) a Žalm 104. Závěrečné aktivity opět využívají krásu stvoření: obrázek, koláž.²¹⁸

Hlavní poselství katechetického setkání ve druhém dílu (kap. 1: *Báseň stvoření*) říká, že Bůh tvoří svým slovem, a vše, co udělal je dobré, především člověk stvořený k jeho obrazu. Úvodní rozhovor vychází z textu první kapitoly knihy Genesis, přičemž je

²¹⁶ Srov. COLOMB, Joseph. *Guide III.*, s. 5–6.

²¹⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 6.

²¹⁸ Srov. COLOMB, Joseph. *Guide I.*, s. 14.

doporučeno dětem charakter textu vysvětlit – nejde o faktický popis událostí, ale o symbolické poselství, jehož jádrem je dobrota stvoření a člověk jako jeho vrchol.²¹⁹

Třetí díl (kap. 7: *Bůh tvoří*) se zabývá neustálým trváním Božího tvoření (*creatio continua*) a tím, co znamená „být v Božích rukou“. Pracuje také s textem knihy Genesis, vysvětluje vztah mezi biblickým a vědeckým chápáním vzniku a vývoje světa. „*Řekl člověku, aby se stal jeho obrazem. Vše je pro člověka a člověk je pro Boha. Tím, co vše vysvětluje, je Boží láska.*“²²⁰ Vědomí toho, že nás Bůh tvoří neustále, rozvíjí smysl pro závislost na Bohu a vede k adoraci jeho velikosti.²²¹

Stvoření		
I	II	III
k. 1	k. 1	k. 7
Chválím Boha za stvoření	Báseň stvoření	Bůh tvoří
	Gn 1,1nn	Gn 1,1nn
• krása přírody – celého vesmíru	• dobrota stvoření • člověk jako vrchol stvoření a Boží obraz	• Bůh nás tvoří neustále (<i>creatio continua</i>) • vše je stvořeno pro člověka a člověk je stvořen pro Boha
	faktický popis x symbolické poselství	vědecké a biblické chápání vzniku světa
svět	člověk	vztah mezi Bohem a člověkem

Tabulka 1.: *Téma Stvoření v jednotlivých dílech Odstupňovaného katechismu.*

3.4.2. Příkázání lásky

Láska jako základní křesťanský postoj prostupuje všemi díly neustále. První a druhý díl obsahují kapitolu explicitně nazvanou *První příkázání*, díl třetí má kapitolu *Láska*.

V prvním díle najdeme toto téma na konci vánoční série o Ježíšovi (*Vánoce, Ježíšovo okolí, V Nazaretu, Ježíš opouští Nazaret, Ježíš si vybírá apoštoly, Ježíš je mocný, Ježíš je dobrý, Ježíš nás učí modlit se*). Základní poselství říká, že „*křesťan je ten, který miluje druhé, který jim slouží a který jim pomáhá na cestě do nebe.*“²²² Cílem je učit děti gestům lásky na základě úvodního rozhovoru, který vychází z biblického textu o milosrdném Samaritánovi (Lk 10,29–37) a ukazuje, že Samaritán jednal tak, jak jedná sám Bůh. Závěrečné aktivity vedou například k zamyšlení, jak mohou jednat já, abych

²¹⁹ Srov. COLOMB, Joseph. *Guide II.*, s. 11.

²²⁰ COLOMB, Joseph. *Guide III.*, s. 38.

²²¹ Srov. *Tamtéž*, s. 38.

²²² COLOMB, Joseph. *Guide I.*, s. 42.

byl jako milosrdný Samaritán. Za povšimnutí stojí doporučené písně, které vyzdvihují význam společenství (Píseň jednoty, Zůstaňme stále jednotní).²²³

Druhý díl předkládá toto téma v kontextu velikonočních událostí (*Ježíš předvídá a přijímá kříž, Příkázání lásky, Eucharistie, Ježíšovo utrpení*, atd.), na základě úryvku Janova evangelia o poslední večeři – mytí nohou (Jan 13,1–17). Kapitola je vystavěna na vědomí, že jde o jedno z posledních Ježíšových slov, proto je nutné věnovat mu velkou pozornost. Je zde větší důraz na spojení lásky, jednoty společenství a svědectví; vedle scény mytí nohou Colomb cituje také Ježíšova slova k Otci: *aby všichni byli jedno jako ty, Otče, ve mně a já v tobě* (Jan 17,21). Závěrečné aktivity se buď vztahují k celému Svatému týdnu – na karty jsou zaznamenávána Ježíšova důležitá slova, nebo podněcují zamyšlení nad možnou aktualizací scény mytí nohou v každodenním životě dítěte.²²⁴

Posledních šestnáct kapitol třetího dílu je věnováno následování Ježíše, z toho polovina je věnována lásce. (*Láska, Láska oslavuje a respektuje Boha, Láska vede k modlitbě, Láska vede k pokoře*, atd.). Základní poselství první kapitoly představuje lásku jako lásku samotného Boha, která je do nás vložena skrze Ducha svatého. Milujeme tedy podobně jako Bůh. Výchozím biblickým textem je opět podobenství o milosrdném Samaritánovi, úryvek o posledním soudu (Mt 25,34–45), na němž jsme souzeni podle naší lásky, a Velepíseň lásky (1 Kor 13,1–13). Úvodní rozhovor se dále zabývá možnými překážkami v lásce, předkládá příklady svatých a shrnutí teologálních ctností. Závěrečné aktivity se zaměřují na aktualizaci biblických úryvků, doporučeno je zamyšlení nad tím, co znamená opravdová autentická – *nadpřirozená*²²⁵ – láska, a co naopak naši lásku oslabuje, ničí (chamtivost, pýcha, sobecká láska). V závěru kapitola odkazuje na články *Národního katechismu*.²²⁶

²²³ Srov. *Tamtéž*, s. 42.

²²⁴ Srov. COLOMB, Joseph. *Guide II.*, s. 61.

²²⁵ COLOMB, Joseph. *Guide III.*, s. 76.

²²⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 76.

Přikázání lásky		
I	II	III
k. 28	k. 48	k. 59
Přikázání lásky	Přikázání lásky	Láska
Milosrdný Samaritán (Lk 10,29–37)	Mytí nohou (Jan 13,1–17); Modlitba za jednotu (Jan 17,21)	Milosrdný Samaritán (Lk 10,29–37); soud (Mt 25,34–45); Velepíseň lásky (1 Kor 13,1–13)
<ul style="list-style-type: none"> • jednat, jako jedná Bůh – gesta lásky • (jednota) 	<ul style="list-style-type: none"> • důležitost přikázání lásky • služba jeden druhému • jednota – svědectví o lásce 	<ul style="list-style-type: none"> • naše láska je láskou samotného Boha, je nám vlita do srdce skrze Ducha svatého • důležitost lásky (poslední soud) • co lásku rozvíjí, co jí překáží • příklady svatých • teologální ctnosti – nadpřirozená láska
láska = naše podobnost s Bohem		
důležitost lásky		
láska	láska – jednota – svědectví	nadpřirozená láska – ctnost

Tabulka 2.: *Téma Přikázání lásky v jednotlivých dílech Odstupňovaného katechismu.*

3.4.3. Hřích

Colombův přístup k tématu hříchu je popsán v delším úvodu 45. kapitoly druhého dílu nazvané *Postní doba a Boží odpuštění*.

Formace morálního svědomí a příprava na svátost smíření probíhá během celé katechetické formace dětí. (...) Bezprostřední formace se děje během svátosti smíření nebo během přípravy na první slavení svátosti smíření. Právě v postní době v dětech upevňujeme smysl pro lítost, hlubokou a klidnou zároveň, dobře založenou na vědomí Boží lásky.²²⁷

Tato citace vyjadřuje schéma, které sledují všechny tři díly, zvláště první dva: (1) Bůh je dobrý a miluje člověka, → mluví k němu a vybízí ho, aby mu říkal „ano“. → Člověk toho někdy není schopen a svým „ne“ se od Boha odvrací. → Člověk svůj hřích uzná, lituje ho, → milosrdný Bůh mu odpouští. (2) Ježíš, jako Boží Syn a náš vzor říká Bohu „ano“ vždy. → Na kříži umírá za všechna lidská „ne“. → Jeho láska je totiž

²²⁷ COLOMB, Joseph. *Guide II.*, s. 56.

silnější než všechny hříchy. (3) Přítomno je také téma nutnosti pokání – odčinění hříchu. Katechetická setkání využívají hlavně biblické úryvky a také text Vyznání vin.

První díl věnuje tématu „hřích“ kapitolu 27, která je rozdělena do tří částí: (1) *Hřích – Lítost*, (2) *Vyznání vin, Boží odpuštění* a (3) *Pokání*. Cílem je probudit v dětech smysl pro hřích, pro jeho doznání a vnitřní lítost. Úvodní část sleduje výše popsané schéma do bodu, kdy člověk říká Bohu „ne“, a staví před děti otázku „*Co s tím dělat?*“. Pracuje s první částí podobenství o marnotratném synovi (Lk 18,11–18) až k okamžiku „*Vstanu, půjdu k svému otci a řeknu mu: Otče, zhřešil jsem proti nebi i vůči tobě.*“ Druhá část se věnuje samotné svátosti smíření. Syn se vyznává otci a otec mu odpouští (Lk 18,19–24). Křesťan může požádat Boha o odpuštění ve svém srdci a vykonat nějaký sebezápor, ale jednou za čas musí vyznat své hříchy před knězem, který zastupuje Ježíše a zprostředkovává mu Boží odpuštění. Toto setkání naplní člověka radostí. Třetí část se věnuje pokání. Základní úlohou pokání je projevit, že hříchu opravdu lituji a chci ho – i za cenu oběti – napravit. Pokání uděluje kněz, „*ale je dobré brát všechny nepříjemné věci v životě jako náhradu za mé hříchy – jako marnotratný syn, který zůstal u otce a musel pracovat na poli a na farmě.*“²²⁸ Následující 28. kapitola předkládá pašijový úryvek, jejím smyslem je ukázat Ježíšovu velkou lásku k Otci (poslušnost) a k nám (oběť za naše hříchy). U prvního dílu je nutné zmínit, že Colomb na začátku kapitoly o hříchu doporučuje zatím nemluvit o těžkém a lehkém hříchu. Nanejvýš o hříších malých a velkých. V krizi v roce 1957 byl tento postup Colombovi vyčítán.²²⁹

Druhý díl sleduje biblické pořadí témat, proto je kapitola *Smutná báseň o hříchu* zařazena jako druhá. Úryvek z knihy Genesis má být dětem předložen tak, aby pochopily jeho smysl: hřích vnesl mezi lidi nenávisť, zkažení vztahů. Potřebujeme někoho, kdo nás znovu naučí mít se vzájemně rádi. Část 13. kapitoly vypráví o Davidově hříchu (2 Sam 11 – 12), kapitola 22 o Jonášově návštěvě v Ninive. Jak bylo ale nastíněno výše, problematika hříchu je probírána hlavně v době postní. Kapitoly 46 – 52 se nejprve věnují Boží lásce, dále jednotlivým hříchům a přikázání lásky jako tomu, co je překonává. Ústřední postavou je Ježíš, který přijímá kříž, a v poslušnosti a lásce silnější než každý hřích za nás umírá. Kapitola 51 je založena na srovnání hřích –

²²⁸ COLOMB, Joseph. *Guide I.*, s. 46.

²²⁹ Viz kapitola 3.6. Soudobá kritika Odstupňovaného katechismu.

Ježíšův postoj. Děti jsou vedeny k tomu, aby svoje vlastní oběti (sebezápory) prožívaly ve sjednocení s Ježíšem.²³⁰

Třetí díl zasazuje téma hříchu do velmi širokého kontextu, čtvrtý oddíl (deset kapitol) je nazván *O duchovním boji*. Každý oddíl je vždy uveden krátkým komentářem. Na tomto místě si z něj dovolíme delší citaci, protože ukazuje Colombův celkový přístup k tomu, jak s dětmi o hříchu hovořit:

*Tento oddíl je pro osobní náboženský postoj dítěte zásadní. Je zapotřebí dětem vysvětlit, že duchovní boj je součástí života, neboť jsme několikrát denně vyzýváni k rozhodnutí říci Bohu „ano“ nebo „ne“. (...) Chceme, aby v sobě (děti) objevily zdroj svých slabostí, aby poznaly své opravdové pomocníky a skryté nepřátele. Bude také vyložen rozdíl mezi lehkým a smrtelným hříchem, který nás odděluje od Boží lásky. Naučme také děti vykonávat řádné pokání. (...) Však spíše než strach ze smrtelného hříchu, probouzejme v dětech touhu po častém, celkovém a radostnějším přítakání Bohu. Naše spiritualita nesmí být minimalistická.*²³¹

Co se týče soudu, nebe, pekla a očištění, Colomb jim věnuje pouze jednu kapitolu (38) a doporučuje pracovat spíše s podoběnstvími a osobní zkušeností dítěte, než s velkolepými naturalistickými popisy. Téma smíření, lítosti a pokání se objevuje také v pátém oddíle, kde jsou představovány jednotlivé svátosti.²³²

Hřích		
I	II	III
kapitoly 27–28	kapitoly 2, 13, 22, 45–52	kapitoly 29–38, 50–52
Marnotratný syn (Lk 18,11–24)	Zpráva o pádu (Gn 3); Davidův hřích (2 Sam 11 – 12); Jonáš a Ninive; podobenství o rozséváči (Lk 8); Pašije	Marnotratný syn (Lk 18,11–24); další podobenství
<ul style="list-style-type: none"> • Boží láska, naše „ne“, • lítost, vyznání, odpuštění, odčinění (pokání) • Ježíšova láska k nám a poslušnost Otci, oběť za naše hříchy 	<ul style="list-style-type: none"> • hřích jako pokažení mezilidských vztahů, potřeba lásky k nápravě, • posledním důsledkem hříchu je smrt • Ježíšova láska k nám a poslušnost Otci, oběť za naše hříchy 	<ul style="list-style-type: none"> • celý náš život je zaměřen k tomu, abychom se více podobali Ježíšovi, byli více Božími dětmi • Bůh je stále s námi, jsme však pokoušeni, za svoji lásku k Bohu je nutné bojovat

²³⁰ Srov. COLOMB, Joseph. *Guide II.*, s. 56–66.

²³¹ COLOMB, Joseph. *Guide III.*, s. 41.

²³² Srov. *Tamtéž*, s. 42–51, 66–68.

	<ul style="list-style-type: none"> • konkrétní hříchy 	<ul style="list-style-type: none"> • na této cestě máme pomocníky (andělé) a nepřátele • hřích, jeho náprava • naše smrt – je nutné být připraven • soud, nebe, peklo, očistec
Boží láska jako východisko Hřích – lítost – vyznání Pokání jako odčinění hříchů		
Ježíš jako vzor poslušnosti Ježíš zemřel za (naše) hříchy lidí		hřích jako překážka na cestě podobání se Ježíšovi a stávání se Božími dětmi; „duchovní boj“; rozlišení na lehké a smrtelné hříchy; „eschatologie“
hřích – neposlušnost Bohu	hřích – rozbití jednoty a lásky mezi lidmi; konkrétní hříchy	

Tabulka 3.: *Téma Hřích v jednotlivých dílech Odstupňovaného katechismu.*

3.4.3. Svátosti

Molinario ve své studii poukazuje na to, že Colomb zohledňuje, zda děti probírané svátosti už přijaly, nebo teprve přijmou, a přistupuje k nim tedy dvojitým způsobem: (1) přípravným a (2) vysvětlujícím, prohlubujícím, můžeme říci mystagogickým.

Přípravný postup je použit v prvním (první přijímání) a ve třetím (biřmování) dílu. Vždy začíná biblicko-teologickou částí (Ježíš – chléb života; příslib a seslání Ducha svatého), po které následuje praktická část (jak příslušný rituál vypadá, co znamenají jednotlivá gesta, jak je třeba se připravit: oblečení, postoje těla, doprovodné modlitby).²³³

Druhý a třetí díl používá u křtu, prvního přijímání a svátosti smíření vysvětlující a prohlubující postup. Například co se týče eucharistie, zatímco první díl říká spíše „že a jak církev slaví eucharistii“, třetí díl vysvětluje „proč církev slaví eucharistii“: díky Ježíši, který zemřel za naše hříchy a vstal z mrtvých. Eucharistie je tedy památkou (*memoria*) spásy, jejíž dějiny byly předkládány v předchozích kapitolách (zvláště v celém druhém díle). Druhý díl se také věnuje detailnímu výkladu částí mše (příprava darů, obětování, přijímání), jednotlivým úkonům a jejich duchovní symbolice. „*Tento postup, ačkoli se Colombovým současníkům jevil jako novátorský, je v podstatě velmi*

²³³ Sváté přijímání: Srov. COLOMB, Joseph. *Guide I.*, s. 56–63. Biřmování: Srov. COLOMB, Joseph. *Guide III.*, s. 61.

starobylý.²³⁴ Mystagogické katecheze prvotní církve byly postupně věnovány jednotlivým úkonům velikonoční liturgie, komentovaly je a tím uváděly do jejich hlubšího prožívání.²³⁵

3.5. Zhodnocení: katechumenátní model katecheze

Jak bylo řečeno v úvodu práce, cennou pomoc a inspiraci poskytuje při našem vlastním zkoumání *Odstupňovaného katechismu* monografie Joëla Molinaria, v níž říká, že ačkoli chtěl Colomb svým katechismem (pouze) dobře připravit a usnadnit následnou práci s *Národním katechismem* (1947),²³⁶ vytvořil ucelené a soběstačné dílo – katechismus na základě starobylého katechumenátního schématu.

Dílo jako celek i každá jednotlivá kapitola plně naplňuje úkol katecheze. Katecheze je biblická, liturgicky strukturovaná, zakotvená ve zkušenosti křesťanského společenství, připravuje ke svátostem, vyzývá k obrácení a pracuje se zkušeností dítěte participujícího na svátostech (mystagogie). (...) Jsou zde přítomny čtyři pilíře katechumenátu: život v církvi/s církví, obrácení, katecheze a liturgický život, osobní modlitba.²³⁷

Molinario dodává, že nejde pouze o jeho vlastní interpretaci Colombova díla, autor v úvodu k třetí metodické příručce sám zmiňuje důležitost obnovy katechumenátu,²³⁸ který má katechumena uvádět do plnosti víry. Jestliže „*dnes křtíme děti hned po narození a nepřipravujeme je tedy na křesťanský život před křtem, je třeba, aby se na něj připravily po něm. (...) Během této doby (navštěvování katechetických setkání) se musí naučit poznávat Krista a zvykat si na život s ním.*“²³⁹

3.6. Soudobá kritika Odstupňovaného katechismu

Někteří Colombovi současníci²⁴⁰ však spatřovali v *Odstupňovaném katechismu* spíše ohrožení křesťanské víry. Na základě studia jednotlivých obvinění lze vysledovat čtyři základní výtky: (a) štěpení celku víry, (b) opomíjení nadpřirozené roviny, (c) subjektivní chápání víry (d) a přílišná svoboda.

Štěpení víry (*řezání dogmat*)²⁴¹ údajně způsobovala odstupňovaná metoda: tím, že Colomb některá témata doporučoval předkládat až v pozdějším věku, prý ničil jednotu

²³⁴ MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 454.

²³⁵ Např. JERUZALÉMSKÝ, Cyril. *Mystagogické katecheze*. 1. vydání. Velehrad: Centrum Aletti, 1997.

²³⁶ Srov. COLOMB, Joseph. *Guide III.*, s. 5.

²³⁷ MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 456.

²³⁸ Srov. COLOMB, Joseph. *Guide III.*, s. 8. Více v kapitole 2.3.1. Analýza současného stavu – katecheze jako hlavní úkol v rámci apoštolského působení církve.

²³⁹ COLOMB, Joseph. *Guide III.*, s. 8.

²⁴⁰ Viz kapitola 2.5. Katechetická krize – „Krize 1957“.

²⁴¹ Srov. MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 93.

katolické nauky. Mohlo se totiž zdát, že jsou tato témata méně důležitá. Vysvětlující argumenty na základě psychologie a ohledů na vývoj dítěte vedly k dalšímu odsouzení: těmito ohledy na *přirozené* procesy Colomb údajně popíral nadpřirozené působení milosti, jež byla do duše dítěte vlita v momentě křtu, a díky níž se veškerá nauka postupně rozvine tak, jak bude potřeba. Je tudíž nutné vše dětem vysvětlit co možná nejdříve. „*Nečekáme, neboť je především nutné vystavět základy pro věčný život, formovat, umožnit dětem vstup do velkého proudu křesťanského života.*“²⁴²

Dalším problémem byla Colombova práce s náboženskou zkušeností, která v očích kritiků představovala pro křesťanskou víru nebezpečí subjektivismu. Komuniké Biskupské komise pro katechezi vložené do každého z dílů metodické příručky vyžadovalo vyjasnění, že jde o *zkušenost křesťanského života*, která se utváří ve společenství církve, a zdůraznění, že podněty sice lze získat z této zkušenosti, ale jejich *hlavním zdrojem* je výuka.²⁴³

V dalších úpravách požadovaných komuniké lze vyzorovat obavu z přílišné volnosti. Například v 10. kapitole prvního dílu, která se týká svobodné poslušnosti Bohu. Colomb využíval rozdíl mezi strojem a člověkem – člověk poslouchá Boha svobodně, z lásky. Poznámka Biskupské komise vyžadovala, aby bylo dětem explicitně vysvětleno, „*že svobodně neznamena nepovinně, nezávisle. Boží příkázání jsou povinná, i když vyzývají ke svobodné odpovědi.*“²⁴⁴ Nahrazení formulace „*Ale exkomunikovaný je stále součástí církve.*“ formulací „*Ale exkomunikovaný není definitivně vyloučen ze společenství církve.*“ ilustruje snahu zabránit jakémukoli zjemňování s ohledem na věk.

3.6. Recepce myšlenek Odstupňovaného katechismu

Obrat v oficiálních církevních textech přineslo až národní *Katechetické direktorium* (*Le Directoire de Pastorale Catéchétique*) z roku 1964. Z myšlenek odpovídajícím Colombovým šlo zejména o: (1) uznání čtyř zdrojů katecheze v pořadí: Písmo svaté, liturgie, církevní život, církevní příkázání (dogmata), (2) doporučení brát v potaz vývojové fáze dítěte, různorodost situací a prostředí, v nichž se katecheze děje,

²⁴² DAMEZ. *Comment faire jaillir la vie*. Paris: F.C.T.P., 1952, s. 45–48. Citováno podle MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire*, s. 105.

²⁴³ Commission épiscopale de l'enseignement religieux. *Communiqué* ze dne 25. září 1957. Charles, Arcibiskup v Aix, Arles a Embrun. Vloženo do COLOMB, Joseph. *Guide I.*, poznámka ke straně 6.

²⁴⁴ *Tamtéž*, poznámka k 10. kapitole.

(3) chápání víry jako odpovědi člověka na Boží slovo, jako akt celé lidské osoby a nejen rozumu.²⁴⁵

Na Druhém vatikánském koncilu (1962–1965) byly katechetické otázky přítomny, ale žádný dokument týkající se přímo katecheze vydán nebyl. Dekret *Christus Dominus* o pastýřské službě biskupů v církvi však nařídil vypracování „*direktáře pro katechetickou výchovu křesťanského lidu, který by obsahoval základní zásady a rozvrh této výchovy i vypracování příslušných knih.*“²⁴⁶ Vedením týmu pracujícího na celocírkvením direktáři byl pověřen německý katechetik Klemens Tilmann (1904–1984). *Všeobecné katechetické direktorium (Directorium Catechisticum generale)*²⁴⁷ schválil papež Pavel VI. 18. března 1971. Toto direktorium vzalo v potaz myšlenky celosvětového katechetického hnutí. Z těch, které souvisejí s Colombovými otázkami, zmiňme následující:

(1) Zachování celistvosti nauky i ohled na adresáta: „*Katecheze vychází z jednoduchého, ale organického a úplného podání křesťanské zvěsti (...) a předkládá ho způsobem přiměřeným různým kulturním a duchovním podmínkám katechizovaných.*“ (čl. 38).

(2) Kristocentrismus katecheze: „*Ježíš Kristus, vtělené Boží slovo, (...) je v dějinách spásy středem evangelní zvěsti.*“ (čl. 40).

(3) Hierarchie pravd: „*V poselství spásy existuje hierarchie pravd, (...) To však neznamena, že některé pravdy patří k víře méně než druhé, ale znamená to, že některé pravdy se zakládají na jiných, důležitějších a jsou jimi objasněny.*“ (čl. 43).

(4) Prameny katecheze: „*Obsah katecheze se nachází v Božím slově, napsaném v Písmě a podaném tradicí; prohlubuje se a vysvětluje v komunitě věřících pod vedením učitelského úřadu (...) slaví se v liturgii a žije se v církvi (...)*“ (čl. 45).

(5) Zkušenost: „*Zkušenost pomáhá lépe pochopit křesťanské poselství. Sám Kristus ohlašoval Boží království vysvětlováním jeho povahy pomocí podobenství vzatých ze zkušenosti lidského života. (...) Zkušenost je předmětem, který má katecheta*

²⁴⁵ Srov. ADLER, Gilbert – VOGELEISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France*, s. 224–230.

²⁴⁶ Druhý vatikánský koncil. Dekret *Christus Dominus* o pastýřské službě biskupů v církvi ze dne 28. října 1965. In ASS (1966), s. 673–696.

²⁴⁷ Kongregace pro klérus. *Directorium Catechisticum generale* ze dne 11. dubna 1971. In AAS (1972), s. 97–176. Český překlad: *Všeobecné katechetické direktorium*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1994.

vysvětlovat a osvětlovat. Tento úkol, i když není snadný, není dovoleno opomenout.“
(čl. 74).

Tuto linii principů Druhého vatikánského koncilu sledovalo také vydání *Katechismu katolické církve* v roce 1992.²⁴⁸ Dále vydala Kongregace pro klérus *Všeobecné direktorium pro katechezi* (1997), které myšlenky direktoria z roku 1971 rozvádí a zapracovává nové papežské dokumenty.²⁴⁹

²⁴⁸ Srov. Jan Pavel II. Apoštolská konstituce *Fidei depositum* k vydání *Katechismu katolické církve* ze dne 11. října 1992. In *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995.

²⁴⁹ Zejména *Evangelii nuntiandi* (Pavel VI., 8. prosince 1975) a *Catechesi tradendae* (Jan Pavel II., 16. října 1979).

Závěr

Cílem naší práce bylo především představit *Odstupňovaný katechismus* v kontextu celého díla Josepha Colomba a tím obohatit českou katechetiku o další vhled do historie katechetického hnutí. Dalším přínosem by mohly být praktické ukázky Colombovy odstupňované metody, jejíž použití odpovídá dnešním přístupům doporučeným pro katechezi.

Colombovo dílo ukazuje potřebu uvedení teorie do praxe a následnou teoretickou reflexi této praxe, která umožní její další vývoj. Jak bylo nastíněno, Joseph Colomb původně zamýšlel katechezi podle *Odstupňovaného katechismu* jako přípravu na výuku podle *Národního katechismu*. Chtěl přitom využít všechny své poznatky a připomínky (práce s Písmem, uvádění do liturgie, respektování zkušeností a přirozených předpokladů dítěte a vytváření zkušenosti víry, předkládání nauky v souvislých celcích). *Odstupňovaný katechismus* však toto určení překonal, stal se samostatným celkem. Colomb tak ukázal, že katechismus tradičního formátu „otázka – odpověď“ je jen pomůckou, kterou lze po metodické stránce přizpůsobit potřebám dětí.

Právě vztah metody a obsahu nauky křesťanské víry je jednou z otázek celého Colombova díla. Jaký vliv má změna metody na obsah, který sděluje? Na jedné straně lze říci, že minimální, obsah se přece nijak nemění. Na druhé straně může změna metody vést k tomu, že je potřeba promyslet a zprostředkovávat samotný obsah katecheze novým způsobem.

Metody a témata, kterými se katechetické hnutí zabývalo a které přinesly některé kontroverze, totiž ukázaly, že důležitou otázkou byla sama podstata křesťanské víry. V Colombově chápání byla víra dynamickým procesem, vztahem mezi Bohem a člověkem, který odpovídá na jeho slovo. Použitím odstupňované metody nechtěl krátit obsah víry, ale snažil se pouze respektovat přirozený vývoj lidské osoby.

Lze proto říci, že Joseph Colomb (spolu s jinými) předjímal klíčová témata Druhého vatikánského koncilu, a to v několika oblastech. Především jde o postavení Ježíše Krista: On je světlem národů a posláním církve je být znamením a nástrojem vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva. Colombova katecheze je důsledně kristocentrická s cílem přivést člověka k vnitřnímu spojení s Bohem. Mezi hlavní prostředky patří naslouchání Písmu svatému a slavení liturgie. Aby však jejich použití bylo účinné, je nutné brát vážně důstojnost člověka, jak ji chápe teologická

antropologie. Člověk je stvořen k obrazu Božimu a zároveň je jedinečný, tudíž i jeho cesta k Bohu je jedinečná a limitovaná jeho přirozenými předpoklady: schopnostmi, vývojem, otázkami, které přináší jeho život (zkušenost).

Colomb prokázal, že teoretická reflexe katecheze (katechetika), má vždy dvojí ráz: teologický a pedagogický. Teologie katechetovi pomáhá poznávat Boha, žít z jeho lásky, učit se od něj jeho pedagogii, tu promýšlet a hledat konkrétní metody práce, aby co nejdříve zprostředkoval poznání Boha člověku a uvedl ho do společenství s Ním. Colombovo dílo lze proto charakterizovat nejvýstižněji heslem: věrnost Bohu a věrnost člověku.

Seznam použitých zkratek

AAS	Acta Apostolicae sedis
CNER	Centre national de l'Enseignement religieux (Národní centrum pro katechezi)

Seznam literatury

A. Primární literatura (Colombova díla, vše bez ISBN)

COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme, Histoire Sainte et Liturgie I. La Promesse*. Paris-Tournai-Rome: Desclée et Cie, 1947.

COLOMB, Joseph. *Plaie ouverte au flanc de l'Église*. Lyon: Vitte, 1948.

COLOMB, Joseph. *Pour un catéchisme efficace I. L'organisation d'un catéchisme*. Lyon: Vitte, 1948.

COLOMB, Joseph. *Guide du catéchiste I. Parlez Seigneur*. Lyon: Vitte, 1950.

COLOMB, Joseph. *Guide du catéchiste II. Dieu parmi nous*. Lyon: Vitte, 1950.

COLOMB, Joseph. *Guide du catéchiste III. Avec le Christ Jésus*. Lyon: Vitte, 1950.

COLOMB, Joseph. *Catéchisme progressif III. Avec le Christ Jésus*. Lyon: Vitte, 1950.

COLOMB, Joseph. Le milieu intérieur du catéchisme. *Lumen vitae* 1950, roč. V, č. 3, s. 373–381.

COLOMB, Joseph. Nécessité de l'enseignement didactique au catéchisme. *Documentation catéchistique* 1952, č. 15, s. 24–35.

COLOMB, Joseph. *La doctrine de vie au catéchisme I. Vie nouvelle et nouveau Royaume*. Paris: Desclée et Cie, 1953.

B. Sekundární literatura

Katecheze a její dějiny

ADLER, Gilbert – VOGELEISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France. 1890–1980. Histoire, déplacements – enjeux*. Paris: Éditions Beauchesne, 1981. ISBN 2-7010-1023-3.

ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-382-6.

AUGUSTIN. *Katechetické spisy*. Praha: Krystal OP, 2005. ISBN 80-85929-78-3.

BOYER, André. *Un demi-siècle au sein du mouvement catéchistique français*. Paris: Éditions de l'École, 1966. Bez ISBN.

COKE, Mary. *Le mouvement catéchétique de Jules Ferry à Vatican II*. Paris: Éditions du Centurion, 1988. ISBN 2-227-32106-7.

HIPPOLYT ŘÍMSKÝ. *Apoštolská tradice*. 1. vydání. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2000. ISBN 80-86045-45-5.

JERUZALÉMSKÝ, Cyril. *Mystagógické katecheze*. 1. vydání. Velehrad: Centrum Aletti, 1997. ISBN 80-86045-09-9.

LUTHER, Martin. *Lutherův malý katechismus s výkladem*. Český Těšín: FINIDR, 1995. Bez ISBN.

MÉRIDIÉ, Louis. *Grégoire de Nysse. Discours catéchétique. Text grec, traduction française. Introduction et index*. Paris: Librairie Alphonse Picard et fils, 1908. Bez ISBN. Dostupné také [7. 3. 2013] <<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5453895h/f2.image>>.

MOLINARIO, Joël. *Joseph Colomb et l'affaire du Catéchisme progressif. Un tournant pour la catéchèse*. Paris: Desclée de Brouwer, 2010. ISBN 978-2-220-06208-2.

MONGOVEN, Anne Marie. *The prophetic spirit of catechesis. How we share the fire in our hearts*. New Jersey: Paulist Press, 2000. ISBN 0-8091-3922-7.

Pedagogika

CHLUP, Otokar – KUBÁLEK, Josef – UHER, Jan. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Novina, 1938. Bez ISBN.

HÁBL, Jan – JANIŠ, Kamil. *Přehled dějin pedagogiky*. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-044-3.

KALHOUS, Zdeněk – OBST, Otto. *Školní didaktika*. 1. vydání. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.

Dějiny

FRANZEN, August. *Malé dějiny církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-082-3.

JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*. 1. vydání. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1990. Bez ISBN.

FOREVILLE, Raymonde. *Latran I, II, III et Latran IV, Histoire des conciles œcuméniques – Tome 6*. Paris: Éditions de l'Orante, 1965. Bez ISBN.

FURET, François. *Francouzská revoluce I.* 1. vydání. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-452-9.

FURET, François. *Francouzská revoluce II.* 1. vydání. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-851-0.

GILLEY, Sheridan – STANLEY, Brian. *The Cambridge history of Christianity Volume 8. World Christianities. c.1815–c.1914.* Cambridge: Cambridge University Press, 2006. ISBN 978-0-521-81456-0.

McLEOD, Hugh. *Sekularizace v západní Evropě (1848–1914).* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. ISBN 978-80-7325-161-1.

VALEŠ, Václav. *Konfesní právo. Průvodce studiem.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-135-9.

C. Církevní dokumenty (řazeny chronologicky)

MANSI, Joannes Dominicus. *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio: in qua praeter ea quae Phil. Labbeus et Gabr. Cossartius et novissime Nicolaus Coleti in lucem edidere ea omnia insuper suis in locis optime disposita exhibentur. Tomus XXII.* Parisiis: Bernard Palissy 4, 1903, s. 133. Dostupné také [25. 3. 2013] <http://www.documentacatholicaomnia.eu/20vs/200_Mansi/1692-1769,_Mansi_JD,_Sacrorum_Conciliorum_Nova_Amplissima_Collectio_Vol_022,_LT.pdf>.

Commission épiscopale de l'enseignement religieux. *Communiqué* ze dne 25. září 1957. Charles, Arcibiskup v Aix, Arles a Embrun. Vloženo do COLOMB, Joseph. *Guide du catéchiste I. Parlez Seigneur.* Lyon: Vitte, 1950.

Pius X. Encyklika *Acerbo nimis* o vyučování křesťanské nauky ze dne 15. dubna 1905. In ASS (1905), s. 613–625. Dostupné také [10. 3. 2013] <<http://www.vatican.va/archive/ass/documents/ASS%2038%20%5B1905-6%5D%20-%20ocr.pdf>>.

Kongregace pro svátosti. Dekret *Quam singulari* ze dne 8. srpna 1910. In AAS (1910), s. 577–583. Dostupné také [10. 3. 2013] <<http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS%2002%20%5B1910%5D%20-%20ocr.pdf>>.

Pius XI. Motu proprio *Orbem catholicum* ze dne 29. června 1923. In AAS (1923), s. 327–329. Dostupné také [10. 3. 2013] <<http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS%2015%20%5B1923%5D%20-%20ocr.pdf>>.

Posvátná kongregace koncilu. Dekret *Provido sane consilio* ze dne 12. ledna 1935. In AAS (1935), s. 145–152. Dostupné také [10. 3. 2013] <<http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS%2027%20%5B1935%5D%20-%20ocr.pdf>>.

Druhý vatikánský koncil. Dekret *Christus Dominus* o pastýřské službě biskupů v církvi ze dne 28. října 1965. In ASS (1966), s. 673–696. Dostupné také [22. 3. 2013] <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651028_christus-dominus_cs.html>.

Kongregace pro klérus. *Directorium Catechisticum generale* ze dne 11. dubna 1971. In AAS (1972), s. 97–176. Dostupné také [23. 3. 2013] <<http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS%2064%20%5B1972%5D%20-%20ocr.pdf>>.

Český překlad: Kongregace pro klérus. *Všeobecné katechetické direktorium*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1994. Bez ISBN.

Jan Pavel II. Apoštolská konstituce *Fidei depositum* k vydání Katechismu katolické církve ze dne 11. října 1992. In *Katechismus katolické církve*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6.

D. Slovníky

AVANZINI, Guy. *Dictionnaire historique de l'éducation chrétienne d'expression française*. 2. édition. Paris: Éditions Don Bosco, 2010. ISBN 2-906295-98-1.

BERGER Rupert. *Liturgický slovník*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-965-2.

GEVAERT, Joseph. *Dizionario di catechetica*. Torino: Editrice Elle Di Ci, 1987. ISBN 88-01-11660-8.

MONTCLOS, Xavier de. *Dictionnaire du monde religieux dans la France contemporaine – Tome 6*. Paris: Éditions Beauchesne, 1994. ISBN 2-7010-1305-4.

RIAUDEL, Olivier – LACOSTE, Jean-Yves. *Dictionnaire critique de théologie*. 3. édition. Paris: Quadrige, 2007. ISBN 978-2-13-055736-4.

SOUČEK, Josef B. *Řecko-český slovník k Novému zákonu*. 6. vydání. Kalich: Praha, 2003. ISBN 80-7017-853-1.

E. Články

BÉRIOU, Nicole. La prédication aux derniers siècles du Moyen Age. *Communications* 2002, roč. 72, č. 72, s. 115–116. ISSN 0588-8018. Dostupné také [6. 3. 2013] <http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/comm_0588-8018_2002_num_72_1_2100>.

ZIMMERMANNOVÁ, Marie. 100. výročí dekretu Quam singulari. *Cesty katecheze* 2010, č. 3, s. 26. ISSN 1803-7224. Dostupné také [10. 3. 2013] <<http://www.cestykatecheze.cz/casopis/2010-3/100-vyroci-dekretu-Quam-singulari.html>>.

ZIMMERMANNOVÁ, Marie. J. A. Jungmann a kerygmatický přístup ke katechezi. *Cesty katecheze* 2011, č. 1, s. 20–21. Dostupné také [25. 3. 2013] <<http://www.cestykatecheze.cz/casopis/2011-1/J-A-Jungmann-a-kerygmaticky-pristup-ke-katechezi.html>>.

F. Ostatní zdroje

Ludvík Filip Orleánský. *Loi Guizot* ze dne 28. června 1833 [8. 3. 2013] <http://dcalin.fr/textoff/loi_guizot.html>.

GREVY Jules. *Loi du 28 mars 1882 sur l'enseignement primaire obligatoire*. Vyhlášen v Journal Officiel de la République Française dne 28. března 1882 [25. 3. 2013] <<http://www.senat.fr/evenement/archives/D42/mars1882.pdf>>.

Oficiální stránky Společnosti kněží od sv. Sulpicia [1. 3. 2013]. <<http://www.sulpiciens.org/spip.php?article6>>.

Příloha č. 1: Joseph Colomb – životopisná data

- 21. července 1902: narozen v Essertine-en-Donzy (department Loire)
- 1926: vysvěcen na kněze
- 1926: vstoupil do Společnosti kněží od sv. Sulpicia (*Companie de Saint-Sulpice*)
- vyučoval filozofii v seminářích a katolických fakultách v Lyonu
- 1928–1945: ředitel univerzitního semináře v Lyonu (*Séminaire universitaire de Lyon*)
- 1945: fakticky zodpovědný za náboženskou výchovu v Lyonské diecézi, potvrzen ze strany Pierra kardinál Gerliera
- 1946: založil v Lyonu první školu pro katechety (*École de catéchistes*)
- 1947: zavedl zkoušku způsobilosti pro katechety z povolání
- 1953: založil revue *Parents Chrétiens*
- 1954: jmenován ředitelem Národního centra pro katechezi (*Centre national de l'Enseignement religieux, CNER*) v Paříži, ve funkci nahradil kanovníka André Boyera
- 1957: *Krize 1957*
- 1958: nucen odstoupit z funkce
- 1962: založil Institut pastorální katechetiky ve Štrasburku (*Institut de pastorale catéchétique de Strasbourg, IPC*)
- 1962–1971: řídil IPC
- v důchodu se věnoval dílu o katechezi dospělých
- 8. června 1979: zemřel v Lyonu
- 1946–1955: vedl schůzky neoficiální skupiny vzešlé z iniciativy Marie Fargues; kněží: Coudreau, Dock, Elchimger, Rossi, Tollu, Vimort; katechetky: Agnard, Chanon, Derkenne, Dingeon

Příloha č. 2: Bibliografie Josepha Colomba

Převzata z ADLER, Gilbert – VOGELEISEN, Gérard. *Un siècle de catéchèse en France. 1890–1980. Histoire, déplacements – enjeux*. Paris: Éditions Beauchesne, 1981. (Není však úplná.)

1. Knihy

COLOMB, Joseph. *La grande pitié de l'enseignement chrétien*. Seine: Petit Clamart, Documents du Centre „Jeunesse de l'Église“, 1946. (Velká lítost nad křesťanskou výchovou.)

COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme, Histoire Sainte et Liturgie I. La Promesse*. Paris-Tournai-Rome: Desclée et Cie, 1947. Další vydání 1961. (Ke zdrojům katecheze. Písmo svaté a liturgie. Zaslíbení.)

COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme, Histoire Sainte et Liturgie II. La vie de Jésus*. Paris-Tournai-Rome: Desclée et Cie, 1947. Další vydání 1961. (Ke zdrojům katecheze. Písmo svaté a liturgie. Ježíšův život.)

COLOMB, Joseph. *Aux sources du catéchisme, Histoire Sainte et Liturgie III. Le Christ glorieux et l'histoire de Jésus*. Paris-Tournai-Rome: Desclée et Cie, 1947. Další vydání 1961. (Ke zdrojům katecheze. Písmo svaté a liturgie. Oslavený Kristus a Ježíšovy dějiny.)

COLOMB, Joseph. *Pour un catéchisme efficace I. L'organisation d'un catéchisme*. Lyon: Vitte, 1948. Další vydání 1954. (Pro účinnou katechezi. Výstavba katechezí.)

COLOMB, Joseph. *Pour un catéchisme efficace II. La vocation de catéchiste*. Lyon: Vitte, 1948. (Pro účinnou katechezi. Katechetovo poslání.)

COLOMB, Joseph. *Plaie ouverte au flanc de l'Église*. Lyon: Vitte, 1948. Další vydání 1954. (Otevřená rána v boku církve.)

COLOMB, Joseph. *Catéchisme progressif I. Parlez Seigneur*. Lyon: Vitte, 1950. Další vydání 1956, 1961. (Odstupňovaný katechismus I. Mluv, Pane.)

COLOMB, Joseph. *Catéchisme progressif II. Dieu parmi nous*. Lyon: Vitte, 1950. Další vydání 1956, 1962. (Odstupňovaný katechismus II. Bůh mezi námi.)

COLOMB, Joseph. *Catéchisme progressif III. Avec le Christ Jésus*. Lyon: Vitte, 1950. Další vydání 1956, 1962. (Odstupňovaný katechismus III. S Kristem Ježíšem.)

COLOMB, Joseph. *Guide du catéchiste I. Parlez Seigneur*. Lyon: Vitte, 1950. Další vydání 1957, 1960. (Příručka pro katechety I. Mluv, Pane.)

COLOMB, Joseph. *Guide du catéchiste II. Dieu parmi nous*. Lyon: Vitte, 1950. Další vydání 1957, 1960. (Příručka pro katechety II. Bůh mezi námi.)

COLOMB, Joseph. *Guide du catéchiste III. Avec le Christ Jésus*. Lyon: Vitte, 1950. Další vydání 1957, 1962. (Příručka pro katechety. S Kristem Ježíšem.)

COLOMB, Joseph. *Les paroissiens en catéchisme paroissial*. Lyon: D.E.R., 2, rue Ste-Hélène, 1953. (Farníci při farní katechezi.)

COLOMB, Joseph. *La doctrine de vie au catéchisme I. Vie nouvelle et nouveau Royaume*. Paris: Desclée et Cie, 1953. Další vydání 1961. (Nauka života v katechezi I. Nový život a Nové království.)

COLOMB, Joseph. *La doctrine de vie au catéchisme II. Combat spirituel et soucis de l'Église*. Paris: Desclée et Cie, 1953. Další vydání 1961. (Nauka života v katechezi II. Duchovní boj a starosti církve.)

COLOMB, Joseph. *La doctrine de vie au catéchisme III. Portrait du chrétien et loi de charité*. Paris: Desclée et Cie, 1954. Další vydání 1961. (Nauka života v katechezi III. Portrét křesťana a zákon lásky.)

COLOMB, Joseph. *Au souffle de l'Esprit. L'Enseignement religieux des préadolescents*. Paříž: C.N.E.R., 1957. Další vydání 1961. (Ve vanutí Ducha. Náboženská výchova preadolescentů.)

COLOMB, Joseph. *Au souffle de l'Esprit. L'Enseignement religieux des préadolescents. Guide du maître*. Paříž: C.N.E.R., 1959. Další vydání 1961. (Ve vanutí Ducha. Náboženská výchova preadolescentů. Příručka pro katechetu.)

COLOMB, Joseph. *Document – Crise de 1957*. Text na cyklostylu, 1958. (Dokumentace ke Krizi 1957.)

COLOMB, Joseph. *Au Souffle de l'Esprit I. Dans l'Église du Christ*. Paris: Desclée et Cie, 1957. Další vydání 1960. (Ve vanutí Ducha I. V Kristově církvi.)

COLOMB, Joseph. *Au Souffle de l'Esprit II. Histoire de l'Église*. Paris: Desclée et Cie, 1959. (Ve vanutí Ducha II. Dějiny církve.)

COLOMB, Joseph. *Au Souffle de l'Esprit III. Livre du maître*. Paris: Desclée et Cie, 1959. (Ve vanutí Ducha III. Příručka pro katechetu.)

COLOMB, Joseph. *Le service de l'Évangile – Manuel catéchétique*. Paříž: Desclée, 1968. (Ve službě evangeliu. Katechetická příručka.)

COLOMB, Joseph. *Le devenir de la foi*. Paříž: Le Centurion, 1974. ISBN 2-227-30103-1. (Zrození víry.)

2. Články

COLOMB, Joseph. Une École de formation de catéchistes à Lyon. *Lumen vitae* 1947, roč. II, č. 2, s. 343–349. (Škola pro formaci katechetů v Lyonu.)

COLOMB, Joseph. Le milieu intérieur du catéchisme. *Lumen vitae* 1950, roč. V, č. 3, s. 373–381. (Vnitřní prostřední katecheze.)

COLOMB, Joseph. Des manuels de catéchisme progressif. *Lumen vitae* 1950, roč. V, č. 4, s. 581–582. (Manuály Odstupňovaného katechismu.)

COLOMB, Joseph. Nécessité de l'enseignement didactique au catéchisme. *Documentation catéchistique* 1952, č. 15, s. 24–35. (Nezbytnost didaktické výchovy v katechezi.)

COLOMB, Joseph. Catéchisme, personne et milieu. *Documentation catéchistique* 1953, č. 19, s. 4–18. (Katecheze, osoba a prostředí.)

COLOMB, Joseph. La formation des catéchistes. *Documentation catéchistique* 1954, č. 24, s. 9–20. (Formace katechetů.)

COLOMB, Joseph. Les conditions et les préoccupations permanentes d'un enseignement religieux. *Akta Národního katechetického kongresu 13.–15. 4. 1955*. (Podmínky a hlavní zájmy náboženské výchovy.)

COLOMB, Joseph. L'enseignement religieux et les étapes de la formation chrétienne. *Documentation catéchistique* 1955, zvláštní číslo, s. 33–35. (Náboženská výchova a etapy křesťanské formace.)

COLOMB, Joseph. Notes pour un enseignement religieux progressif. *Documentation catéchistique* 1956, č. 32. (Poznámky k odstupňované náboženské výchově.)

COLOMB, Joseph. Un catéchisme en pleine vie. *Documentation catéchistique* 1956, č. 32. (Katecheze a život.)

COLOMB, Joseph. Collaboration entre le catéchisme et les mouvements d'enfance. *Documentation catéchistique* 1956, č. 36, s. 63–68. (Spolupráce mezi katechezí a hnutími zabývajícími se dětmi.)

COLOMB, Joseph. La formation catéchistique dans les Grands Séminaires. *Documentation catéchistique* 1957, č. 34, s. 11–28. (Katechetická formace ve velkých seminářích.)

COLOMB, Joseph. Devoirs des parents d'élèves des écoles publiques. *Documentation catéchistique* 1957, č. 35, s. 26–35. (Úkoly rodičů dětí navštěvujících státní školy.)

COLOMB, Joseph. Enfant des hommes et enfant de Dieu. Foi d'enfant ... foi d'adulte. Akta druhého Národního kongresu *Enseignement religieux (Paříž, 24.–26. 4. 1957)*. *Documentation catéchistique* 1957, zvláštní číslo, s. 49–61. (Dítě lidí a dítě Boží. Víra dítěte ... víra dospělého.)

COLOMB, Joseph. L'emploi de la Bible dans la pédagogie de la foi. *Catéchèse* 1961, č. 3, s. 257–277. (Užití Bible v pedagogice víry.)

COLOMB, Joseph. Bilan et prospective du mouvement catéchétique français. *Vérité et Vie* 1963, série 60, č. 451, s. 32. (Bilance a prognostika francouzského katechetického hnutí.)

COLOMB, Joseph. Pour une catéchèse des adultes. *Vérité et Vie* 1964, série 61, č. 458, s. 15.; série 62 č. 465, s. 23. (Ke katechezi dospělých.)

COLOMB, Joseph. Adolescents et adultes. *Vérité et Vie* 1965, série 66, č. 495, s. 16. (Adolescenti a dospělí.)

COLOMB, Joseph. L'imagination en catéchèse. *Vérité et Vie* 1967, série 73, č. 544, s. 16.; série 74, č. 550, s. 16.; série 75, č. 557, s. 12. (Představivost v katechezi.)

COLOMB, Joseph. Les grandes orientations du mouvement catéchétique français au regard de Vatican II. *Catéchèse* 1967, č. 29, s. 421–439. (Velká směřování francouzského katechetického hnutí v pohledu Druhého vatikánského koncilu.)

COLOMB, Joseph. Valeur et limites de la non-directive en catéchèse. *Vérité et Vie* 1969, série 84, č. 607, s. 28. (Hodnota a omezení nedirektivní (metody) v katechezi.)

COLOMB, Joseph. Un lieu actuel de la catéchèse dans l'ensemble de l'Église. *Concilium* 1970, č. 53, s. 21–29. (Aktuální místo katecheze v shromáždění církve.)

COLOMB, Joseph. La catéchèse contestée. *Vérité et Vie* 1970, série 88, č. 631, s. 20. (Zpochybněná katecheze.)

COLOMB, Joseph. La catéchèse selon les âges. *Catéchèse* 1971, č. 45, Supplément, s. 167–193. (Katecheze podle věku.)

Příloha č. 3: Kapitoly Odstupňovaného katechismu

I	Mluv, Pane	II	Bůh mezi námi	III	S Kristem Ježíšem
0	Uvedení	0	Uvedení	0	Úvod
1	Chválím Boha za stvoření	1	Báseň stvoření	1	Jsem hrdý na svou rozumovou duši
2	Chválím Boha za mou tak krásnou duši	2	Smutná báseň o hříchu	2	Můj velký úkol na zemi
	Chválím Boha za anděly	3	Slavnost Všech svatých a Dušičky	3	Poslouchám své svědomí
3	Bůh je všemohoucí	4	Boží slovo k Abrahamovi	4	Všichni společně
4	Bůh je všude – všechno vidí	5	Boží slovo k praotcům	5	Co dělám proto, aby moje duše žila věčně
5	Bůh je dobrý – důvěřuji	6	Boží slovo k Mojžíšovi	6	Přítomnost Boha
6	Bůh je dobrý – jsem s ním rád	7	Exodus	7	Bůh tvoří
7	Slavnost Všech svatých	8	Smlouva na Sinaji	8	Bůh je svrchovaným pánem
8	Dušičky	9	Na poušti	9	Bůh je všemohoucí
9	Bůh ke mně mluví skrze mé svědomí	10	Mojžíšova modlitba	10	Bůh je svatý a spravedlivý
10	Dobrovolně chci poslouchat Boha	11	Boží slovo k Jozuovi	11	Bůh je dobrý
11	Kdo poslouchá Boha je Božím přítelem	12	Boží slovo k Samuelovi	12	Boží tajemství
12	Jakým způsobem mám poslouchat	13	Boží slovo k Davidovi	13	Žádostivost
13	Jak lépe slyšet Boží hlas	13 ^A	Boží slovo k Davidovi	14	Velká zvěst
14	Jak lépe poslouchat	14	Boží slovo k Šalomonovi	15	Tajemství vtělení
15	Neposkvrněné početí	15	Proroci: Eliáš	16	Tajemství vzkříšení
16	Zvěstování	16	Boží slovo k Amosovi a Ozeášovi	17	Posvěcení
17	Vánoce	17	Boží slovo k Izajášovi	18	Boží Trojice
18	Okolo Ježíše	18	Liturgický rok	19	Trojice v nás
19	V Nazaretě	19	Boží slovo k Jeremiášovi	20	Kdybys znala Boží dar
	O radostných tajemstvích	20	Boží slovo k Ezechieli	21	Boží království
20	Ježíš opouští Nazaret	21	Boží slovo k návratu z exilu	22	Římská církev
21	Ježíš si vybírá apoštoly	22	Boží slovo k pyšným Židům	23	Papež ve službě církve
22	Ježíš je mocný	23	Boží slovo k rozptýleným Židům	24	Biskup ve službě diecézi
23	Ježíš je dobrý	24	Boží slovo k pronásledovaným Židům	25	Farář ve službě farnosti
24	Ježíš nás učí modlit se	25	Povzbuzující dějiny	26	Věřící ve službě farnosti a církve
25	První přikázání	26	Hledání moudrosti	27	Společenství pokřtěných
26	Dvě cesty	27	Židovský lid se modlí	28	Mimo katolickou církev
27	Hřích – lítost	28	Židé očekávají Mesiáše	29	Stále výš
27 ^A	Vyznání vin, Boží odpuštění	29	Boží slovo k Zachariášovi a Marii	30	Bůh je s námi
27 ^B	Pokání	30	V očekávání Ježíše (Magnificat)	31	Pokoušení
28	Vyprávění o Ježíšově utrpení	31	Vánoční čas	32	Spojenci a nepřátelé
31	Ježíš je vzkříšený	32	Vyprávění o Ježíšově dětství	33	"Ano" Bohu
32	Můj křest	33	Svatý Josef	34	Lehký hřích
33	Ježíš vstupuje na nebesa	34	Svatý Jan Křtitel	35	Smrtný hřích

34	Ježíš posílá Ducha svatého	35	Ježíš, pravý Mesiáš	36	Je třeba napravit hříchy
	Poznámky k vysvětlování mše svaté	36	Následování Ježíše	37	Smrt
36	Církev, má velká rodina	37	Ježíšovy zázraky	38	Soud. Peklo. Očistec. Nebe.
37	Mše svatá	38	Kázání na hoře	39	Úkol hlásat evangelium
38	Ježíš chléb života	39	Boží království, království svatých	40	Jak se předává evangelium
38 ^A	Slavnost Těla a krve Páně	39 ^A	Boží království	41	Úkol předávat život Božích dětí
39	Připravuji se na sv. přijímání	40	Zákon království	42	Křest
39 ^A	Den svatého přijímání	41	K poslušnosti zákona lásky	43	Svatosti
39 ^B	Kdy mám jít k přijímání	42	bez názvu	44	Povolání k zasvěcenému životu
40	Křesťanský den	43	Ježíš a lidé	45	Břimování
	kap. 29 a 30 opravdu chybí	44	Ježíš a Otec	46	Eucharistie: Setkání rodiny
		45	Postní doba	47	Eucharistie: Oběť
		45	Boží odpuštění	48	Přijímání
		46	Podobenství o rozséváči	49	Návštěva Ježíše-Hostie
		47	Ježíš předvídá a přijímá kříž	50	Svatost smíření
		48	První přikázání	51	Lítost
		49	Eucharistie	52	Pokání
		50	Ježíšovo utrpení	53	Pomazání nemocných
		51	Hříchy proti Ježíši	54	Kněžství
		52	Hříchy způsobují Ježíšovu smrt	55	Svatost manželství
		53	Velikonoční doba	56	Následování Ježíš: Ježíš - náš vzor
		54	Ježíšovo vítězství	57	Víra
		55	Oslavený Ježíš	58	Naděje
		56	Narození církve	59	Láska
		57	Doba po Letnicích	60	Láska oslavuje a respektuje Boha
		58	Eucharistie: části mše, mešní cyklus	61	Láska vede k modlitbě
		59	Kdy přijímat	62	Modlím se skrze Krista s anděly a se svatými
		60	Duch svatý a misie	63	Kdy je třeba se modlit?
		61	Duch svatý a pronásledování	64	Kdo je můj bližní?
		62	Duch svatý a zázraky	65	Láska vede k pokoře
		63	Duch svatý a láska	65	Láska vede k poslušnosti
		64	Duch vede ke svatosti	66	Láska vede k „chudobě v duchu“
		65	Duch a ta lepší část	67	Láska vede tělo a udržuje ho v čistotě
		66	Duch Ježíšův chce mír/pokoj	68	Křesťanská síla
		67	Duch překonává všechna rozdělení	69	Křesťan říká pravdu
		68	Duch vede představené církve	70	Láska vede k spravedlnosti
		69	Duch Ježíšův vede k touze po Ježíši		

Příloha č. 4: Ukázka vybrané kapitoly

Odstupňovaný katechismus III. Kapitola 1. Jsem hrdý na svou rozumovou duši

Metodické příručka pro katechety s. 10.

Kapitola 1: Jsem hrdý na svou rozumovou duši

1. Základní poselství

Podnítit hrdost na svou rozumovou duši a zvláště na svého ducha.

2. Témata k úvodnímu rozhovoru

a. Představíme tabulku činností jednotlivých (typů) duší. Každá duše je definována tím, co dokáže dělat, výsadní postavení rozumové duše je evidentní. Naše rozumová duše se nazývá duch, protože je schopna modlit se, žít s Bohem...

b. Odtud vychází důležitost péče nejen o své tělo, ale také o svou rozumovou duši a o svého ducha. Nerozumný boháč, další texty Písma, příklady mučedníků.

Pozn.: Bude důležité dobře vysvětlit slovník: duše vegetativní, smyslová, rozumová, duchová a křesťanská.

Dále můžou být užitečné vysvětlit, jak poznáváme duši. Jsou dva základní způsoby poznání: (1) Očima, smysly, tělem. (2) Přemýšlením, dáváním pozor na to, co děláme. Tento způsob je také jednoduchý a rychlý jako ten první. Díky němu poznáváme duši: je třeba dávat pozor na to, co děláme, nelze poznat duši jinak než skrz činnosti, které dělá. Můžeme poznat také duši druhých, jejich tělo je zrcadlem duše.

3. Píseň

Všechny písně chvály a díky.

4. Modlitba (gesto)

Děkovat během celého dne Bohu za to, že mám ducha.

5. Aktivity

Projít obrázek v Příručce pro děti.

Obrázek: (1) upřednostňuji svoje tělo – (2) upřednostňuji svoji duši.

Opakování textů Písma.

Znázornění podobnosti o nerozumném boháči.

CHAPITRE 1

Je suis fier de mon âme raisonnable.

				connait DIEU +
			pense +	pense +
		bouge +	bouge +	bouge +
grandit +	grandit +	grandit +	grandit +	grandit +
pèse	pèse	pèse	pèse	pèse
pierre	plante	animal	homme	baptisé

KAPITOLA 1

Jsem hrdý na svou rozumovou duši

				poznávat Boha +
			myslet +	myslet +
		hýbat se +	hýbat se +	hýbat se +
růst +	růst +	růst +	růst +	růst +
ležet	ležet	ležet	ležet	ležet
kámen	rostlina	zvíře	člověk	pokřtěný

Příručka pro děti s. 16.

1 **Paroles de Dieu.**

- « Que sert à l'homme de gagner l'univers, s'il vient à perdre son âme ? »
Marc, VIII, 36.
- « Ne craignez pas ceux qui tuent le corps et ne peuvent tuer l'âme.
Craignez Celui qui peut perdre l'âme et le corps en enfer. »
Matth., X, 28.
- « L'homme ne vit pas seulement de pain, mais de toute parole qui sort de la bouche de Dieu. »
Matth., IV, 4.

2 **Le riche insensé.**

Il y avait un homme riche dont le domaine avait beaucoup rapporté.
Et le riche s'entretenait en lui-même de ces pensées :
« Que ferai-je ? car je n'ai pas de place pour serrer ma récolte. Voici ce que je ferai. J'abattrai mes greniers et j'en construirai de plus grands, et j'y amasserai la totalité de mes récoltes et de mes biens. Et je dirai à mon âme : « Mon âme, tu as de grands biens en réserve pour beaucoup d'années ; repose-toi, mange, bois, fais bonne chère. »
Mais Dieu lui dit :
« Insensé. Cette nuit même on te redemanderà ton âme ; et ce que tu auras mis en réserve, pour qui sera-t-il ? »
Il en est ainsi de l'homme qui amasse des trésors pour lui-même et qui n'est pas riche en Dieu.
Luc, XII, 16-21.

1 **Slovo Boží**

- „Co prospěje člověku, získá-li celý svět, ale ztratí svůj život?“
Mk 8,36
- „A nebojte se těch, kdo zabijejí tělo, ale duši zabít nemohou; bojte se toho, který může i duši i tělo zahubit v pekle.“
Mt 10,28
- „Ne jenom chlebem bude člověk živ, ale každým slovem, které vychází z Božích úst.“
Mt 4,4

2 **Nerozumný boháč**

„Jednomu bohatému člověku se na polích hojně urodilo. Uvažoval o tom a říkal si: ‚Co budu dělat, když nemám kam složit svou úrodu?‘
Pak si řekl: ‚Tohle udělám: Zbořím stodoly, postavím větší a tam shromáždím všechno své obilí i ostatní zásoby a řeknu si: ‚Teď máš velké zásoby na mnoho let; klidně si žij, jez, pij, buď veselý myslí.‘
Ale Bůh mu řekl: ‚Blázne! Ještě této noci si vyžádají tvou duši, a čím bude to, co jsi nashromáždil?‘
Tak je to s tím, kdo si hromadí poklady a není bohatý před Bohem.“

Lk 12, 16–21

3 **Petitesse et grandeur de l'homme.**

Tu as donné à mes jours la largeur de ma main
et ma vie est comme un rien devant toi.
Un souffle seulement, voilà l'homme.
Oui, l'homme passe comme une ombre
et c'est en vain qu'il s'agite sur la terre.

Psaume 24.

Quand je vois les cieux, ouvrage de tes mains,
la lune et les étoiles que tu as créées,
je m'écrie :
« Mon Dieu, l'homme est bien trop petit
pour que tu penses à lui
et pour que tu t'occupes de lui. »

Et pourtant :
tu l'as fait de peu inférieur aux anges,
tu l'as fait maître de toutes choses.
Tu as tout mis sous ses pieds.

Psaume 8.

4 **Résumé.**

Une âme, c'est ce qui fait vivre un corps.
Une âme qui fait en plus raisonner, réfléchir, s'appelle une âme raisonnable ou un esprit.
Un esprit est capable de penser à Dieu et de l'aimer. Il peut vivre en compagnie de Dieu. Il est l'image de Dieu.
Je connais mon âme en réfléchissant sur ce que je fais.
Je suis fier surtout d'avoir une âme raisonnable, un esprit.

3 **Lidská maličkost a velikost**

Hle, jen na píd' odměřils mi dnů
a jako nic je před tebou můj věk.
Člověk je jen vánek pouhý, i kdyby stál pevně.
Každý žitím putuje jak prelud, hluku nadělá, ten vánek
pouhý, kupí majetek a neví, kdo to shrábne.

Žalm 39

Vidím tvá nebesa, dílo tvých prstů, měsíc a hvězdy,
jež jsi tam upevnil:
Co je člověk, že na něho pamatuješ,
syn člověka, že se ho ujímáš?

Jen maličko jsi ho omezil, že není roven Bohu, korunuješ ho
slávou a důstojností.
Svěřuješ mu vládu nad dílem svých rukou,
všechno pod nohy mu kladeš.

Žalm 8

4 **Shrnutí**

Duše je to, co ožívuje tělo.
Duše, která umožňuje myslet, přemýšlet, se nazývá duší rozumovou
nebo duchovou.
Duch je schopen myslet na Boha a milovat ho. Může žít ve společenství
s Bohem. Je Božím obrazem.
Svoji duši poznávám tím, že se zamýšlím nad tím, co dělám.
Jsem především hrdý, že mám rozumovou duši, že mám ducha.